

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala, kulttuurihyvinvointi

2022

Liisa Hämäläinen

Hyvinvointia kertomuksissa

– kutomassa verkkoja kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksistä

Opinnäytetyö (YAMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kulttuuriala, kulttuurihyvinvointi

Syksy 2022 | 50 sivua

Liisa Hämäläinen

Hyvinvointia kertomuksissa

- kutomassa verkkoja kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksistä

Tavoitteena opinnäytetyössäni on analysoida kulttuurin ja hyvinvoinnin käsitteellisiä ja käytännöllisiä ulottuvuuksia kolmen näkökulmallisen ulottuvuuden kautta. Aineistoni koostuu kolmesta strategiatekstistä (hyvinvointiraportti ja laaja hyvinvointisuunnitelma Etelä-Karjalasta ja hyvinvointistrategia Pohjois-Karjalasta, näkökulma 1) sekä kymmenestä vastauksesta tekemääni kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksiä koskevaan kirjoituskutsuun (näkökulma 2). Lisäksi opinnäytetyössäni kokeillaan omakohtaisesti luovan kirjoittamisen menetelmiä yhtenä lähestymistapana kulttuurihyvinvointialan moninäkökulmaisessa tiedontuotannossa (näkökulma 3).

Työni tuloksena voidaan todeta, että kulttuurin ja hyvinvoinnin välisten yhteyksien tutkimuksessa tarvitaan eri tieteenalojen tutkimusperinnettä sekä kokemuksellisen hyvinvoinnin huomioimista. Moninäkökulmainen tiedontuotanto on tärkeää tulevaisuuden kehittämistyön kannalta.

Asiasanat:

kulttuurihyvinvointi, hyvinvointi, kulttuuri, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, hyvinvointikertomukset, narratiivit, diskurssit

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Arts and Culture, Creative Wellbeing

Autumn 2022 | 50 pages

Liisa Hämäläinen

Discourses of Wellbeing

- weaving the nets and connections between culture and wellbeing

The goal in my thesis is to analyze conceptual and practical dimensions between culture and wellbeing through three viewpoints. The research material consists of three strategy texts (a welfare report and a wide wellbeing plan of South Karelia and a wellbeing strategy of North Karelia, viewpoint 1) and ten answers to a query I created regarding connections between culture and wellbeing (viewpoint 2). In my work I also test methods of creative writing in the field of creative well-being (viewpoint 3).

As a result of my work, it can be concluded that different sciences' traditions of research and consideration of experiential wellbeing is needed when researching the connections between culture and wellbeing. Multi-perspective knowledge production is important for the development work of the future.

Keywords:

Creative Wellbeing, Wellbeing, Culture, Promoting Health and Wellbeing, Welfare Reports, Narratives, Discourses

Sisältö

Esipuhe ja kiitokset	6
1 Johdanto	8
2 Opinnäytetyön tavoitteet ja prosessi	10
2.1 Keskeneneräiset ajatukset, kertomukset ja kertojat: opinnäytetyön luova prosessi	11
2.2 Luovan prosessin mahdollistaminen	13
3 Aineisto ja metodologia	15
3.1 Alueelliset hyvinvointikertomukset	16
3.2 Kirjoituskutsu	18
3.3 Opinnäytetyö laadullisena tutkimuksena	18
3.3.1 Opinnäytetyön käsitteellisistä ulottuvuuksista	19
3.3.2 ”Norsukin käsitetään pala kerrallaan” – eli mitä opin monialaisesta yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta?	22
4 Teoria: hyvinvoinnista kulttuurintutkimuksellisittain	24
5 Analyysi	27
5.1 Alueellisten hyvinvointikertomusten Suomi – ”hyvinvointi”, ”kulttuuri” ja ”väestö” aineiston rakentamina käsitteinä	27
5.1.1 ”Maakunta oy ab, se luonnostaan hyvinvoiva” vaiko sittenkin ”Maakunta ry, rakennetaan yhdessä” – hyvinvointikertomuksen odotushorisontti, ”ääni” ja kuviteltu ”yleisö”	32
5.1.2 Johtopäätökset hyvinvointikertomusten diskursiivisesta analyysistä	34
5.2 Kulttuurihyvinvointi kokemuksena kirjoittajien kertomuksissa	35
5.3 Yhteenvetoa tavoitteiden toteutumisesta opinnäytetyöprosessissa sekä hyvinvoinnin käsitteellisestä kirjavuudesta	40
6 Lopuksi – kulttuurihyvinvoinnin verkot vesille	42
Lähteet	45

Kuvat

Kuva 1. Opinnäytetyön luova prosessi.

12

Kuviot

Kuvio 1. Opinnäytetyön tasot.

10

Esipuhe ja kiitokset

Omistan tämän työn lapsuuteni suurelle lähipiirille, josta suurta osaa voin kohdata enää vain unissani. Olen oppinut teiltä, että kirjallisuudelle kannattaa aina löytää aikaa, että kaikkien naisten ei tarvitse tehdä käsitöitä ja että todellinen rauha löytyy vain sisältäpäin. Kiitos etenkin isälle verkkojen tekemisen taiteen mallista! Toivon että katsot tekemisiäni hyvällä, missä ikinä oletkaan.

Kiitos perheelleni ajasta, jonka tämän työn tekeminen on vienyt. Aivan erityinen kiitos kaikille opinnäytetyöni kyselyyn vastaajille, kertomustenne saaminen oli mieletön etuoikeus ja minulle erittäin merkityksellistä! Inspiraatiosta kiitän prosessin aikana lukemiani kirjoja ja kuuntelemaani musiikkia. Kiitos myös kolme sisarta ateljeekriitikoina toimimisesta: www.kolmensisarensalonki.blogspot.fi

Työskennellessäni tämän opinnäytetyön parissa olen oppinut, että muiden lisäksi kannattaa kiittää itseään – kiitos siis myös itselleni kärsivällisyydestä saattaa tämä työ loppuun. Opinnäytetyön kirjoittaminen on sattunut monella tavalla poikkeukselliseen ajankohtaan, ja työskentelyni on välillä ollut kuin Penelopeian kankaan kutominen – yöllä on purettu se, mikä kulloinkin päivällä on kirjoitettu. Mutta tässä olen – huomaamassa että ehkä näin on hyvä.

Lukijani: tervetuloa matkaan!

Kesämökillä Haihatuksessa heinäkuussa 2022, kirjoittaja

Mise en abyme

En minä ole ihminen. Olen runo.

Olen synekdokee, paradoksi ja verbi "elää",
olen aurinko, joka laskeutuu sälekaihdinten välistä...

Olen toisten kirjoittamien kertomusten ääni,
olen kirja kaikkien kirjojen voimasta,
olen tie matkalla tietämättömyyteen ja tanssi sen yli
Olen laiva rohkeuteen ja kulttuurihyvinvointiin...

Olen tarinan kaava lapsuuden leirinuotiolla,
olen hengen palo, riimien riemu ja raskaus,
olen sadan yön satumaiden saattokulkue.

Olen saniainen, runsas ja ryöpsähtelevä.

Olen pilvi, läsnä mutta en paikalla,
olen puutarhuri, rivien välissä,

ilman omaa maata.

Runo 1: pastissi¹ Edith Södergranin runosta *Vierge Moderne* (Södergran 1990, 8), kirjoitettu saatteeksi opinnäytetyölle

¹ Pastissin määritelmä: ks. luku 3, s. 15

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö lähestyy aihepiiriään eräänlaisena keskeneräisten ajatusten keskustelunavauksena, kutsuna lukijalle osallistua yhteistyöhön kulttuurihyvinvoinnin käsitteellisessä keskustelussa. Johdantona opinnäytetyöhöni totean, että hyvinvoinnin ja kulttuurin moninaisten yhteyksien huomioimisessa tarvitaan monialaista yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Laura Huhtinen-Hilden (2021) huomioi, että kulttuuri-, taide-, sosiaali- ja terveysalojen ammattilaisten erilaisten näkökulmien yhdistäminen auttaa näkemään kulttuurihyvinvointialan riittävän laajasta horisontista, mutta yhteinen käsitteistö tai sen takana oleva jaettu ymmärrys ovat silti muotoutumisvaiheessa olevalla alalla vasta edessäpäin.

Myös kulttuurin käsitettä on pidettävä tieteenhistoriallisessa mielessä jatkuvassa keskustelun tilassa olevana (Knuuttila 1996, 6). Uudet tutkimuskohteet ja -näkökulmat laajentavat kulttuurin tutkimuksellista kehikkoa ja sen historiallista tulkintakehystä. Tutkijana sekä ammentaa edeltävästä tutkimuksesta että vaikuttaa sen tulkinnalliseen viitekehykseen tuottamalla uutta tietoa aiemman tutkimuksen yhteyteen. Tutkimukselliseen viitekehykseen vaikuttavat myös tutkijan omat havainnot ja niille annetut tulkinnat. Kuten Pertti Alasuutari kirjoittaa: ”Todellisuus on ihmiselle olemassa merkitysvälitteisesti. Maailma ei esittäydy meille sellaisenaan, vaan aina vain sen suhteen kautta, joka meillä on tähän maailmaan.” (Alasuutari 1996, 36).

Opinnäytetyöni ei ole syntynyt tyhjiössä vaan siihen vaikuttavat useat erilaiset ulottuvuudet. Tuon seuraavaksi esiin joitakin samalla kuitenkin todeten, että tulkintaani vaikuttavat epäilemättä myös lukuisat muut tekijät, joista osaa en tietoisesti itsekään osaa sanallistaa.

Kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opintojen lisäksi olen opiskellut filosofian maisteriksi kirjallisuuden oppiaineesta kulttuurintutkimuksen koulutusohjelmasta. Tämä näkyy työssäni monella tapaa: näkyvimmin ehkä kysymyksenasettelussa sekä valitsemassani lähdekirjallisuudessa, joka on

usein klassista kirjallisuustieteellistä tai kulttuurintutkimuksellisesti suuntautunutta lähdekirjallisuutta.

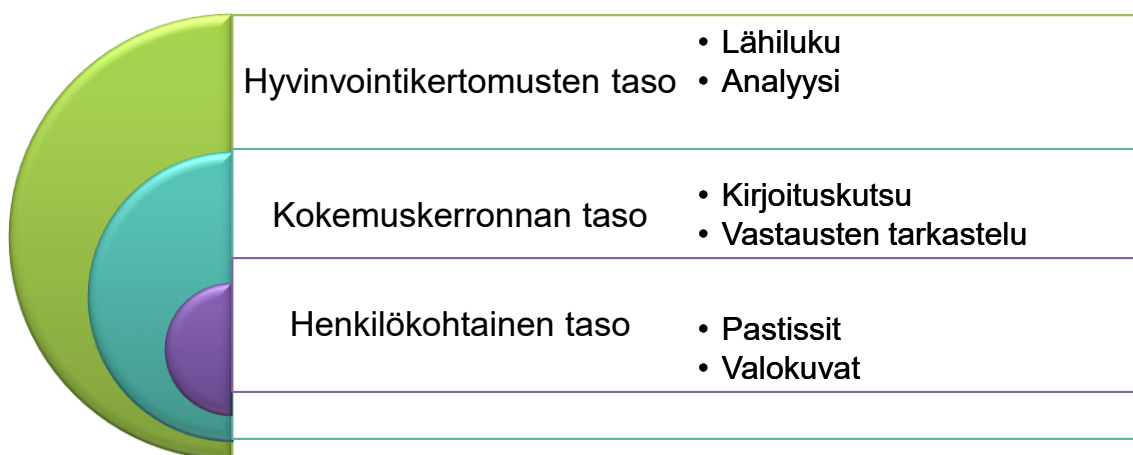
Olen myös työskennellyt kulttuurin ja hyvinvoinnin kentällä yli kymmenen vuoden ajan: esimerkiksi vuosina 2011–2012 ja 2017–2018 työskentelin Kuopion kaupungin kulttuurisuunnittelijana (vastuualueina lapset ja nuoret sekä myöhemmin ikäihmiset ja erityisryhmät) ja vuodesta 2019 alkaen olen kehittänyt kulttuurihyvinvointialan infrastruktuuria monialaisessa yhteistyössä Turun kaupungilla.

Erinäisissä yhteyksissä saamani erilaiset kokemukset ja tiedot kehystävät ymmärrystäni kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä sekä niille tässä opinnäytetyössä antamiani tulkintoja. Seuraavassa luon katsauksen opinnäytetyöni keskeisiin tavoitteisiin ja prosessiin.

2 Opinnäytetyön tavoitteet ja prosessi

Vaikka mikään yksittäinen tieteenala ei kykene kattavasti selvittämään taiteen ja hyvinvoinnin monimutkaisia yhteyksiä, on silti tärkeää pyrkiä ymmärtämään, mitä – ja mistä tulokulmasta tarkasteltuna – niistä tutkimusperusteisesti jo tiedetään (Laitinen 2017, 39). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on omalta osaltaan täydentää kulttuurihyvinvointialan tietopohjaa: kerätä tietoa hyvinvoinnin ulottuvuuksista, kulttuurin kokemisesta sekä erilaisista kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä kuvauksista.

Tämän opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on tarkastella hyvinvoinnin ja kulttuurin välisiä yhteyksiä niin erilaisten strategiatekstien kuin luovan kirjoittamisen tekstien aineistojen pohjalta. Opinnäytetyöni jakautuu siis perustuksiltaan kolmeen osaan: 1) tarkastelemaan alueellisia hyvinvointikertomuksia sekä niiden diskurssia, 2) tarkastelemaan opinnäytetyön kirjoituskutsun kautta saatuja kertomuksia kulttuurihyvinvoinnista ja 3) kuljettamaan kulttuurihyvinvointia käsitteenä ja näkökulmana luovan kirjoittamisen menetelmien kautta.

Kuvio 1. Opinnäytetyön tasot.

Näiden kolmen tason välinen dialogi muodostaa opinnäytetyölleni eräänlaisen verkon tai kehikon (ks. kuvio 1), jonka kautta rakentaa käsitteellisesti rikasta tiedontuotantoa osana kulttuurihyvinvoinnin kenttää. Täsmennän seuraavaksi työn takana olevaa luovaa prosessia ja sen rakentumista.

2.1 Keskenkäiset ajatukset, kertomukset ja kertojat: opinnäytetyön luova prosessi

Kirjoittaessani tätä opinnäytetyötä törmäsin Gustave Flaubertin kirjaan *Valmiiden ajatusten sanakirja*. Selailtuani kirjaa hetken, se alkoi kiehtoa minua toden teolla suhteessa opinnäytetyöprosessiini. En ole ihan varma, miksi teos veti minua puoleensa suhteessa kirjoittamisprosessiini. Luultavasti syitä on useampia. Yksi on teoksen mielenkiintoinen rakenne sanakirjana – kirja sai heti miettimään, miten Flaubert määritteli sanakirjassaan termin ”kulttuurihyvinvointi”. Mikäli tällainen määritelmä olisi, se tuskin olisi mieltä ylentävä. Taiteen määritelmänä *Valmiiden ajatusten sanakirjassa* on: ”Vie tekijänsä hourulaan. Mitä hyötyä siitä on? Koneet tekevät kaiken ”paremmin ja nopeammin”. Kuvataiteet, taideteollisuus.” (Flaubert 1997, 143.)

Kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta katkelma on masentava. Mutta samalla on syytä uskoa, että *Valmiiden ajatusten sanakirjan* kertoja, joka määrittelyillään sekä välittää kohosteisen ironisesti kyynisen ennakkoluuloista maailmankatsomusta että lainaa sanakirjalta sille lajityypillisen poissaolevan nollatason kertojan ”kehykset”, on kirjallisuuden konventioita metafiktiivisesti² rikkova, epäluotettava kertoja³. Teoksen määrittelyjen kanssa ristiriidassa oleva, vihjeitä olemassaolostaan tekstin sisälle jättävä sisäistekijä⁴ huolehtii siitä, ettei

² Yrjö Hosiailuoma (2003, 576) kuvaa metafiktiota näin: ”Oman seipiteellisyytensä tiedostava, refleksiivinen fiktio; kaunokirjallinen teos, jossa kerronnallisin keinoin kiinnitetään lukijan huomion fiktiivisen esityksen laatimiseen, lukemiseen tai teoksen rakenteeseen; fiktio joka avoimesti kommentoi fiktiivisyyttään ja rakentumistapaansa”.

³ Hosiailuoman (2003, 210) määritelmä epäluotettavasta kertojasta: ”Kertoja, jonka selonteko tapahtumista on pääteltävissä virheelliseksi, vääristellyksi, harhaanjohtavan puolueelliseksi tai ennakkoluuloiseksi. Epäluotettavan kertojan näkemys asioista poikkeaa ratkaisevasti lukijan ja sisäistekijän vastaavasta.”

⁴ Yrjö Hosiailuoma (2003, 849) kuvaa sisäistekijää näin: ”Tekstistä abstrahoitavissa oleva hypoteettinen tekijähahmo, malli tai roolihahmo; teoksen yli auktoriteetti; implisiittinen tekijä - - ”

lukija jää ajattelemaan teoksen itsessään välittävän lukijalle sitä sanomaa, mitä määritelmä eksplisiittisesti tarjoaa.

Valmiiden ajatusten sanakirjan myötä aloin miettiä valmiina olemisen ja keskeneräisyyden vastakkaisuutta laajemmin. Sana ´valmis´ on olemassa vain, koska jokin ei ole ´valmis´, on siis ´keskeneräinen´. Voin kirjoittaessani todeta tekstini olevan keskeneräinen, mikäli se ei mielestäni ole vielä valmis. Mutta voinko sanoa samaa ajatuksista? Ne ovat ikään kuin aina valmiita sillä perusteella, että ovat olemassa, mutta samalla ne ovat aina rajallisuudessaan myös keskeneräisiä, mahdollisesti jopa virheellisiä ja väärin johtopäätöksiin johtavia.

Luultavasti halusin käsitellä *Valmiiden ajatusten sanakirjaa* osana opinnäytetyöprosessiani, koska kirjoittamisen myötä minulle on valjennut, että kaikki taitaa olla muuttuvuudessaan keskeneräistä, niin ajatukset, kirjoitukset kuin kirjoittajatkin. Juuri tuota prosessin keskeneräisyyttä ja aina vain tilapäisesti asetettua merkityksenantoa on itsessään tarkoituksenmukaista vaalia. Matka kahden pisteen välillä, koko luova prosessi (ks. kuva 1) on arvokas.

Kuva 1. Opinnäytetyön luova prosessi.

Opinnäytetyöni luovassa prosessissa minulle läheisiksi periaatteiksi nousivat draamakasvatuksesta tuttu ”keskeneräisyyden estetiikka” (ks. esim. Heikkinen 2010, 122) sekä prosessikirjoittamisen menetelmä. ”Yksi keskeinen vaatimus on keskeneräisyyden näkeminen esteettisenä mahdollisuutena (Heikkinen 1996) täydentää rakenne, jossa on aukkoja ja josta ei tiedä, mihin se on kehittymässä ennen kuin valitsee ne aukot, joiden kautta prosessi etenee uusiin fiktiivisiin kohtaamisiin.” (Heikkinen 2010, 122.) Prosessikirjoittamisessa kirjoittaja puolestaan tietää alusta alkaen, ettei kirjoitus valmistu kerralla, vaan sitä muokataan ja kehitetään pikkuhiljaa (Mattinen 1995, 13).

Seuraavaksi kuvaan käytännön menetelmiä, joilla tuin ja mahdollistin käynnissä olevaa luovaa prosessiani.

2.2 Luovan prosessin mahdollistaminen

Claes Andersson (2002, 47) kuvaa tarvitsevänsä luovan prosessiin mahdollistavaan ”tilaan” pääsemiseksi yksinäisyyttä ja eristäytymistä sekä irtautumista arkirutiineista. Samaistun tähän kokemukseen. Kuitenkin kirjoittamisen luovan prosessin rinnalla käynnissä oleva muun elämän prosessi vaikeuttaa usein yksinäisyyteen ja eristykseen hakeutumista sekä arkirutiineista irtautumista. Joten olen opinnäytetyöprosessini aikana opetellut hakemaan tämän oman ”tilan” kotini ja jossakin määrin myös itseni ulkopuolelta. Olen tietoisesti alkanut tehdä tämän kirjoitusprosessin myötä asioita toisin, joskus jopa toiminut itselleni hyvin epäluonteenomaisesti. Lähdin esimerkiksi opinnäytetyöprosessini aikana yksikseni matkalle, ja – kuten Laura Honkasalo (2016) – sain yllätyksekseni huomata nauttivani yksinolosta valtavasti:

Sain mennä minne halusin ja tehdä mitä vain. Taidenäyttelyissä käyminen on antoisampaa, kun kokemuksesta ei tarvitse heti puhua. Ihmisiä tulee tarkkailtua aivan eri tavalla. Vasta tällä matkalla oikeastaan tajusin, mitä runoilija Charles Baudelaire tarkoitti kuvatessaan flâneur-tyyppiä, tarkkailijaa, joka kuljeskelee yksin modernin metropolin melskeen keskellä ja antautuu urbaanille rytmille. Baudelaire piti flaneeraamista oleellisena sekä kirjailijalle että kuvataiteilijalle, jotka haluavat kuvata modernia kaupunkia.

(Honkasalo 2016.)

Kirjoittamisprosessin myötä kävelystä tuli minulle tärkeä tekemisen muoto, jonka avulla houkuttelin luovan prosessin intuitiivisesti käyntiin, ilman että aktiivisesti sen eteen olisin paljonkaan toiminut. Kuten Julia Cameron kirjoittaa kirjassaan *Kultasuoni – Matka luovuuden sydämeen*: ”Jos juutun kiinni tarinan kuljetuksessa, lähdän kävelylle. Jos epäröin seuraavaa työtäni, kävelen kunnes ratkaisu löytyy. Kun sotkeudun juonen käännteisiin työssäni tai elämässäni, lähdän kävelylle ja annan kävelemisen selvittää asioita.” (Cameron 2004, 42.)

Hain prosessin myötä tietoisesti elämääni toisenlaisia toimintamalleja ja luovuuden praktiikoita (ks. esim. Godin 2022). Opettelin tarpeellisia tuotannollisia taitoja – kuten laiskottelemaan. ”Levänyt mieli on luova”, niin kuin Juha T. Hakala toteaa kirjassaan *Luova laiskuus – Anna ideoille siivet* (2014, 56).

Lisäksi hain suuntaa opinnäytetyölleni myös satunnaisella kirjoihin tarttumisella, minkä ehkä saattaa lopputuloksesta huomatakin. Se oli itselleni tärkeä muoto oppia luottamaan sekä itseensä että ympäristöönsä: itseensä havaintojen tekijänä ja ympäristöönsä havaintojen tarjoajana.

3 Aineisto ja metodologia

Opinnäytetyöni tutkimusaineisto jakautuu sekä aiemmin tuotettuun aineistoon (alueelliset hyvinvointikertomukset) että osana opinnäytetyöprosessia tuotettuun uuteen aineistoon (vastaukset kaikille avoimeen kulttuurihyvinvoinnin kirjoituskutsuun sekä tuottamani taiteellinen aineisto).

Luovan kirjoittamisen aineisto hiipi tähän opinnäytetyöhön melkein vahingossa. Halusin kyllä jo varhain opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa vahvistaa prosessilla omaa, itseltäni jonkin aikaa kadoksissa ollutta kirjallista ääntäni, mutta en oikein tiennyt miten tämä opinnäytetyön kontekstissa itselleni luontevasti voisi toteutua.

Pian kuitenkin aloin havaita ympäristössäni tekstejä, joiden struktuurillinen säännönmukaisuus näytti tarjoavan pohjan kulttuurihyvinvointiin nivoutuville teksteille itselleni sopivalla tavalla. Alun perin kirjoitin työni saatteeksi pastissirunon (runo 1) Edith Södergranin runon pohjalta. Nopeasti huomasin kirjoittamani runon kutsuvan rinnalleen myös työn lopetukseen pastissirunon (runo 2) sekä muita tekstejä. Loput teksteistä kuitenkin jäivät valmiista kokonaisuudesta pois odottamaan julkaisua osana toisenlaisia kokonaisuuksia.

Pastissin voi määritellä toisen taiteilijan tai toisen ajan tyyliä tahallisesti jäljitteleväksi teokseksi, jolla on usein parodinen tarkoitus⁵. Tässä vaiheessa pyydän lukijaa huomaamaan, että minun intentioissani pastissien kohderunoihin ei ole mukana parodista ulottuvuutta. Sen sijaan kirjallisuutta koko ikäni eläneenä ja hengittäneenä lähden siitä ajatuksesta, että kaikki kirjallisuus rakentuu edellisen päälle. Näin ollen ajattelen kantavani mukana kaikessa kirjoittamassani tietäen tai tiedostamattani paitsi omaa, myös lukuisia muita ääniä. Pastisseissa tämä toteutuu eksplisiittisesti.

⁵ Ks. esim. Hosiaislouma 2003, 689

3.1 Alueelliset hyvinvointikertomukset

Alueellinen hyvinvointikertomus on alueellinen kuvaus väestöryhmien hyvinvoinnista ja terveydestä. Se kuvaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita, asettaa tavoitteita ja toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokoavana strategisena asiakirjana. Se myös välittää tietoa valtionhallinnon suuntaan. (THL, Alueellinen hyvinvointikertomus, verkkosivu).

”Alueelliset hyvinvointikertomukset” on opinnäytetyöni sanastossa eräänlainen nippukäsite, joka pitää sisällään erinimisiä alueellisia strategisia tekstejä (esim. hyvinvointistrategioita, -suunnitelmia ja -raportteja), kuten ne myös edellä mainituilla THL:n sivuilla alueellisiksi hyvinvointikertomuksiksi esitellään.

Kauppinen & Kilpeläinen (2020) toteavat hyvinvointikertomusten haasteeksi, että ”(k)ertomusten rakenne, tietosisällöt ja yhteys kuntien/maakuntien/organisaatioiden strategisiin tavoitteisiin vaihtelee”. THL on valmistellut hyvinvointikertomustyön tueksi ehdotuksen laajan hyvinvointikertomuksen minimisisällöistä, joka ei kuitenkaan opinnäytetyöprosessini aikana ole ollut vielä velvoittava: ”Minimitietolistat ovat ehdotuksia ja niiden velvoittavuus päätetään erikseen. Alueet voivat hyödyntää minimitietolistoja hyvinvointikertomustyönsä tukena. Yhtenäisten indikaattoreiden käyttäminen mahdollistaa alueiden keskinäisen vertailun.” (Kauppinen & Kilpeläinen 2020.)

Ennen kuin siirryn käsittelemään näitä minimitietolistoja tarkemmin, pysähdyn hetkeksi käsittelemään ”indikaattoridiskurssia” osana suomalaista hyvinvointitutkimusta ja yhteiskunnallista keskustelua, aihe, joka tosin ansaitsisi pidemmänkin tarkastelun kuin, mitä seuraavassa kohtalaisen tiiviin opinnäytetyöni osana pystyn tekemään.

Jussi Simpura & Hannu Uusitalo (2011, 121) näkevät artikkelissaan *Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys* 2000-luvun uudella hyvinvoinnin indikaattoriaallolla⁶

⁶ Nimeämällä 2000-luvun indikaattoriaalto uudeksi implikoidaan, että taustalla on myös vanha indikaattoriaalto. Simpura ja Uusitalo kuvaavat edellistä indikaattoriaaltoa näin: ”Sosiaali-indikaattorien rakentaminen vilkastui monessa maassa 1960- ja 1970-luvulla.

olevan taustallaan useita tekijöitä: 1) poliittisessa päätöksenteossa nojaututaan entistä enemmän tietoon vaikuttavuudesta, 2) tiivistettyyn ja vertailukelpoiseen tietoon kohdistuva poliittinen kysyntä on voimistunut EU-integraation etenemisen myötä, 3) tarjolla oleva tiedon määrä on voimakkaasti kasvanut, 4) muutos diskurssissa: ”se, mitä 1990-luvulla kutsuttiin tilasto- ja tutkimustiedoksi, nimetään 2000-luvulla mieluusti indikaattoriksi, ehkäpä siinä toivossa, että uusi nimi muuttaa lähtökohdiltaan perinteiset tietotuotteet tuoreemmiksi, houkuttelevammiksi ja uskottavammiksi niin päätöksentekijöille kuin suurelle yleisölle.” (Simpura & Uusitalo 2011, 121.)

THL:n valmisteleva ehdotus hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisällöksi tukee kuntia ja alueita niiden indikaattorien valinnassa, ”joilla voi riittävän tarkasti seurata asukkaiden hyvinvoinnin tilaa” (THL, hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisältö, verkkosivu). Tarkastelun perusteella listat sisältävät seuraavia kulttuuritoimen teeman alle sijoittuvia, tilastolähteistä saatavia tietoja: valtionosuusjärjestelmän piirissä olevien päätoimisesti hoidettujen museoiden ja teattereiden saavutettavuus (huom. ”saavutettavuus” tässä tarkoittaa sitä, kuinka monta prosenttia asukkaista asuu tiettyjen etäisyyksien päässä ko. museoiden ja teattereiden sijainnista eli pikemminkin saatavuutta), kansalaisopiston kulttuurialan opetustuntien määrä 1000 asukasta kohden, kirjastokäyntien määrä asukasta kohden sekä kirjojen kokonaislainaus asukasta kohden. Kuten Cuporen tietokortissa (Lahtinen ym. 2017) todetaan, ei kulttuuripalveluiden saatavuus kuitenkaan vielä tarkoita, että ne olisivat käyttäjien ominaisuuksista riippumatta käytettäviä eli *saavutettavia* (Lahtinen ym. 2017, 1, kursivointi LH).

Hyvinvointitutkimus, elämänlaatu ja sosiaali-indikaattorit tulivat käsitteinä tutuiksi, ja niiden muokkaamisessa nähtiin runsaasti vaivaa. --1960- ja 1970-luvun hyvinvointitutkimus jätti jälkensä yhteiskunnalliseen tilastotoimeen, mutta muutoin sosiaali-indikaattoriliike vaimentui 1980-luvulla.” (Simpura & Uusitalo 2011, 120–121.)

3.2 Kirjoituskutsu

Avoimeen kirjoituskutsuun (liite 1) tulleet vastaukset ovat toinen osa opinnäytetyöni ”hyvinvoinnin kertomusten” aineistosta. Linkki ja tieto kirjoituskutsusta lähetettiin maaliskuun Taikusydän-uutiskirjeen mukana. Jaoin sitä myös itse omalla LinkedIn-tililläni ja joidenkin sähköpostilistojen kautta.

Halusin kyselyn antavan mahdollisimman vapaat kädet vastaajille osallistua siihen haluamallaan tavalla, joten muotoilin kyselylomakkeen ainoan kysymyksen vapaasti sadutusmenetelmää hyödyntäväksi: ”Kerro minulle kertomus kulttuurihyvinvoinnista, juuri sellainen kuin haluat.”

Sadutuksessa saduttaja sanoo sadutettavalle: ”Kerro satu (tai tarina), sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Saduttaja ei anna kertojalle aihetta eikä tee lisäkysymyksiä. (Karlsson 2014, 24.)

Katson kuitenkin, että kyselyäni ei voi pitää varsinaisesti sadutusmenetelmää edustavana muun muassa siitä syystä, että kyselyni oli kirjoituskutsu. Kyselyn saatesanoissa myös johdattelin sadutusta enemmän kyselyn aihepiiriin pariin.

3.3 Opinnäytetyö laadullisena tutkimuksena

Ensisijaisesti opinnäytetyötäni voi pitää kulttuurintutkimuksen tutkimusparadigmaan liittyvänä. Näen kulttuurintutkimuksen soveltuvan kulttuurihyvinvoinnin monitieteelliselle tutkimuskentälle hyvin, koska sitä voisi Alasuutarin (1996, 32) mukaan pitää eräänlaisena risteysasemana – kuten oman tulkintani mukaan myös kulttuurihyvinvointia.

Opinnäytetyöni on moninäkökulmainen ja -menetelmäinen. Aineiston tuottamisessa ja analysoinnissa hyödynnän useita erilaisia tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmiä, kuten kirjoituskutsu, luovat menetelmät sekä analyyttiset menetelmät kuten diskurssianalyysi ja narratiivinen analyysi. Työni

voi määritellä laadulliseksi opinnäytetyöksi, jonka kiinnostus kohdistuu ensisijaisesti diskursseihin ja narratiiveihin.

Norma Daykin ja Theo Stickley esittelevät laadullisen tutkimuksen roolia ja rikkautta kulttuurihyvinvoinnin kentällä artikkelissaan *The role of qualitative research in arts and health* (Daykin & Stickley 2016, 73–81). Erityisellä kiinnostuksella luin diskurssianalyysistä ja narratiivisesta tutkimuksesta johtuen niiden teoreettisista yhtymäkohdista opinnäytetyöni kanssa.

Daykinin ja Stickleyyn mukaan (2016, 75) diskurssianalyysi (DA) muistuttaa sisältöanalyysia, mutta eroaa siinä, että se voi mennä luennassaan syvemmälle, sen ilmeisimmän ulkoasun alapuolelle. Teemojen määrittelymisen lisäksi DA tutkii aineiston sisäisiä jännitteitä, poissaoloja ja hiljaisuuksia. (Daykin & Stickley 2016, 75.)

Narratiivinen tutkimus puolestaan tutkii Daykinin ja Stickleyyn mukaan (2016, 77) tapoja, joilla ihmiset kokevat maailmaa kokemusten kuvaamisen ja uudelleen kertomisen kautta. Narratiivisen analyysin prosessi sisältää väistämättömästi tulkintaa, joten tutkijaa voidaan tietyllä tavalla pitää narratiivin yhteiseen rakentamiseen osallistuvana. Tutkija tuo mukaan narratiiviin omat ajatuksensa, uskomuksensa ja arvonsa, minkä tiedostaminen on tutkijoille tärkeää. Narratiivinen lähestymistapa voi tuoda syvempää tietoa kuin mitä olisi mahdollista saada tavallisen haastattelun kautta kysymyslistoineen ja myöhempine teema-analyyseineen. (Daykin & Stickley 2016, 77–78.)

3.3.1 Opinnäytetyön käsitteellisistä ulottuvuuksista

Filosofisesti kielen analysointi tuntuu eräänlaiselta paradoksilta, operoidaanhan siinä saman kielen avulla, jolla myös rakennetaan kieltä *an sich*.

Tietoteoreettisesti palataan wittgensteinilaiseen ajatukseen kielen rajoittavuudesta, eräänlaisesta verkosta, jonka ulkopuolelle ei voi päästä.

Tunnistan kielen rajoittavuuden ja tuon eksplisiittisesti esiin operoivani tässä opinnäytetyössä samalla kielellä, jonka kielellistä rakentumista kulttuurihyvinvoinnin kentällä tutkimuskohteenani analysoin.

Kieli tavoittaa vain osan todellisuudestamme. Voimme saada tietoa todellisuudesta myös esimerkiksi äänen, liikkeen, kuvan tai sanoittamattomissa olevan tunteen kautta. Kieli kuitenkin myös vaikuttaa siihen, millaisena todellisuus meille näyttäytyy. Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön taustalla olevaa kielitietoista tarkastelutapaa. Lähdetään liikkeelle katsauksella merkkien ja niiden viittauskohteiden välisestä suhteesta.

Kielitieteilijä Ferdinand de Saussuren mukaan (Fiske 1992, 77) merkkien keinotekoinen eli arbitraarinen luonne muodostaa inhimillisen kielen ytimen. Hänen ajattelussaan merkki rakentuu merkitsijästä (signifier) eli merkin fyysisestä olomuodosta ja merkitystä (signified) eli siitä aineettomasta käsitteestä, johon merkitsijä viittaa. Saussuren mukaan näiden välillä ei ole luonnollisesti määräytyvää suhdetta vaan se määräytyy tavan, säännön tai sopimuksen perusteella. (Fiske 1992, 66, 77–78.)

Ajatellaan vaikka sanaa kulttuurihyvinvointi. Sen määrittelyn ytimessä on Lilja Viherlammen ja Rosenlöfin määritelmän mukaan (2019, 21) ”eletty ja koettu kulttuurihyvinvointi, ihmisen oma kokemus siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hänen hyvinvointiaan tai ovat yhteydessä siihen”. Voin sanoa tämän opinnäytetyön tekijänä allekirjoittavani määrittelyn täysin. Silti tunnistan, että tämä on vain yksi tapa osallistua käsitteen ”kulttuurihyvinvointi” määrittelyyn. Määrittely voi tehdä paradigmaattisesti⁷ toisinkin.

Käsitteillä on historiallis-yhteiskunnallis-poliittiset ulottuvuutensa, joissa ne ovat muodostuneet. Kielen valta on määrittelyn valtaa. Tätä kuvatakseni lainaan katkelman Riina Katajavuoren romaanista *Kypros*:

Kun kirjoitti yhden sanan, rajasi tuhansia sanoja tuon sanan ulkopuolelle.

Kun sanoi vedenväriäinen, valitsi viisitavuisen, kuulaasti värisevän, lähestulkoon alkusointuisen sanan, jossa hallitseva vokaali oli e ja hallitseva konsonantti v.

⁷ Viittaa tässä paradigmaan semioottisena järjestelmänä. Fiske (1992, 81) kuvaa paradigmaa yksikköjoukoksi, josta ”kulloinkin vain yksi yksikkö voidaan valita.” Valitun yksikön merkitys määräytyy paljolti niiden yksiköiden perusteella, joita emme valitse. Kun paradigman yksikkö on valittu, se liitetään yleensä yhteen muiden yksiköiden kanssa, jolloin yhdistelmästä tulee *syntagma*. Syntagmaksi yhdistelyä rajoittavat syntagmalle ominaiset säännöt tai tavat, esimerkiksi kielessä kieli- tai lauseoppi ja musiikissa melodia. (Emt. 82–83.)

Silloin jätti samalla sanomatta vihreä, sininen, turkoosi, läpikuultava, tumma, uhkaava, läikehtivä. Kun sanoi kulkea, jätti samalla sanomatta vaeltaa, kävellä, siirtyä, mennä, liikkua, kulkeutua, pasteerata, flaneerata, promeneerata, marssia, köpöttää, tepastella, taapertaa.

Siksi oli outoa, että ihmiset kysyivät hänen kirjoittamistaan teoksista, olivatko ne totta.

Nehän olivat kieltä, hänen valitsemaansa kaunokirjallista kieltä.

Hän oli valikoinut sanat, hän oli rajannut aiheensa kuin porsaat karsinaan ja sulkenut turhat elukat ulos.

Hän oli asettanut tietyt sanat ja teemat kohosteisesti etusijalle. Niin kuin arkkitehti hän oli miettinyt, mistä suunnasta valo laskeutuu huoneeseen ja mihin suuntaan oven on viisainta avautua. Mikä oli sillä erää hänen itselleen asettamansa toimeksianto, oliko tavoitteena seesteinen harmonia vai hallittu kaaos vai kaatopaikkaestetiikka, mikä oli kunkin teoksen sävellaji.

(Katajavuori 2021, 38–39.)

Edellisessä katkelmassa romaanin kertoja kuvaa syntagmaksi yhdistelyn prosessia kirjoittajan näkökulmasta mielenkiintoisella tavalla. Katkelmassa yhdistelyä ohjaa ensisijaisesti kirjoittajan itselleen asettama toimeksianto. Diskurssin tarkastelun näkökulmasta yhdistelyä kuitenkin rajaavat lukuisat erilaiset, usein eksplikoimattomat säännöt, siitä, mitä, kuka, missä tilanteessa ja miten voi sanoa.

Kirjallisuuden sanakirjassa diskurssi määritellään mm.⁸ seuraavalla tavalla:

Merkityksellistämisyjärjestelmä, jonka avulla representoidaan todellisuutta; tilannesidonnainen esitys tai esitystapa. Diskursiivisella käytännöllä tarkoitetaan merkityksen tuottamista. --

Valittu diskurssi rajaa pois muita mahdollisia tapoja tarkastella asiaa. Diskursseista toiset ovat tietyssä tilanteessa vallitsevia ja ikään kuin luontevampia kuin muut. Diskurssien välillä käydään kuitenkin jatkuvaa kilpailua. --

(Hosiaisluoma 2003, 153.)

⁸ Narratologian näkökulmasta on myös tapana erottaa toisistaan se, *mitä* kerrotaan eli tarina (story) sekä se, *miten* kerrotaan eli diskurssi (discourse). Tarinan voi aina kertoa useasta näkökulmasta. Ehkä jonkinlaisena saturaatiopisteenä voi pitää Raymond Queneau'n tunnettua kirjaa *Tyyliharjoituksia*, jossa tapahtumaketjua ruuhkabussissa kuvataan 99 eri tavalla (ks. Queneau 1991).

Diskurssit ovat aina yhteydessä valtaan. Ne keräävät itseensä lisää massaa kuin lumipallo, samalla pitäen koostumuksensa sisemmät kerrokset ja niiden historiallisen rakentumisen sillä tavoin piilossa, että sisään jäävä läpinäkymätön voi näyttää joltakin, jonka ympärille diskurssi on luonnollisesti rakentunut. Diskurssi toimii kielellisenä välineenä representaatioiden kentällä, sen avulla paitsi esitetään, myös tulkitaan ja tuotetaan todellisuutta.

Oma perspektiivimme maailmaan on väkisinkin vajavainen. Todellisuus näyttäytyy meille aina vain niiden fragmenttien, näkökulmien ja merkityksenantojen kautta, jotka pystymme tavoittamaan. Vahvimmatkin realiteetit todellisuudesta ovat olemassa meille merkitysvälitteisesti, eivät irrallaan ymmärryksestä ja tulkinnoista (Alasuutari 1996, 39–40). Voisiko yhteistyöstä ja näkökulmien yhdistelystä – lyhyesti sanottuna toistemme avusta – siis olla hyötyä laajemman näkökulman muodostamiseksi?

3.3.2 ”Norsukin käsitetään pala kerrallaan” – eli mitä opin monialaisesta yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta?

Tämän opinnäytetyön kirjoittaminen sattui ajanjaksolle, jolloin seurasin lasteni kanssa sarjaa nimeltä Surkeiden sattumusten sarja. Yhdessä jaksossa sivuttiin runoa, jossa kuusi sokeaa tapaa eläimen (norsun), jota he kuvailevat hyvin eri tavoin. Yksi koskettaa sen kylkeä ja pitää sitä seinänä, toinen koskettaa kärsää ja pitää sitä käärmeenä, ja niin edelleen. ”Runon opetus on, että palasen tutkiminen ei vastaa kokonaisuuden tarkastelua. Jos jakaa havaintonsa muiden kanssa, monimutkainenkin asia voi osoittautua osaksi suurempaa suunnitelmaa.” (Surkeiden sattumusten sarja 2019.)

Palastelemalla suuret, vaikeasti hahmotettavat kokonaisuudet pienempiin osiin voi olla helpompi nähdä sekä kokonaisuus että sen muodostavat osat. Kokonaisuus on kuitenkin aina myös muuta kuin vain luettelo sen osista. Yhteistyöllä ja kohtaamisilla on itsessään arvoa, joka sekä rikastuttaa että haastaa kokonaisuutta. On kyse myös vuorovaikutuksesta, jota voidaan tietoisesti rakentaa ja tukea.

Samasta asiasta puhuu myös Suvi-Tuuli Murumäki Innokylässä julkaistussa blogikirjoituksessaan *Puhumeko samaa kieltä? – Väärinymmärrykset monialaisessa vuorovaikutuksessa:*

Vanhassa kertomuksessa joukko ihmisiä tarkastelee valtavaa norsua eri puolilta. Kun norsun keskeisimpiä piirteitä pyritään määrittelemään, syntyy kiistaa, sillä jättimäinen eläin näyttää täysin erilaiselta eri näkökulmista.

Monialaisissa SISOTE -kohtaamisissa ollaan niin ikään valtavan, eri tulokulmista erilaiselta näyttävän kokonaisuuden äärellä. Ala- ja ammattirajat läpäisevään keskusteluun osallistuu usein pitkälle erikoistuneita, oman ammattikenttensä syvästi tuntevia asiantuntijoita. Yhteistyö on siksi rikasta, mutta vuorovaikutuksen osalta myös haastavaa, osin jännitteistäkin. Yhteiseen kehittämiseen ja päätöksentekoon vaikuttavat paitsi eri näkökulmat ja tavoitteet, myös kieleen liittyvät väärinymmärrykset.

Tarkoittaako jokin käsite eri aloilla eri asiaa? Latautuuko joihinkin sanoihin toisistaan poikkeavia mielikuvia ja tunteita? Jääkö jokin olennainen lyhenne tai termi kokonaan ymmärtämättä?

(Murumäki 26.4.2022.)

Oman kokemukseni perusteella monialaisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön rakentamisessa on hyvä välttää liian yleistä puhetta. On myös hyvä välttää kaikenlaisia oletuksia sekä rohkaistua kysymään ja kertomaan, mitä milläkin käsitteellä tarkoitaa. Olen oppinut, että tutkimuksellisesta käsitteenmäärittelystä ja sen tärkeydestä huolimatta, käytäntö on käsitteiden todellinen konkreettinen kohtaamispaikka. Kannamme kulloiseenkin keskusteluun mukana erilaisia kilpailevia käsitteellisiä koodausjärjestelmiä, joiden osalta usein vasta niiden tarkempi eksplikointi kussakin tilanteessa osoittaa, mitä konkreettisesti käsillä olevassa kontekstissa kullakin käsitteellä tarkoitamme.

4 Teoria: hyvinvoinnista kulttuurintutkimuksellisesti

Hyvinvointi on laaja ja monimuotoinen käsite, joka ei itsessään palaudu mihinkään määritelmään, vaan sen viittauskohde riippuu kunkin puhujan tulokulmasta asiaan. Jyrki Konkka (2018) tuo artikkelissaan *Hyvinvointi – yksi sana, monta mieltä* esiin hyvinvoinnin käsitteen erilaisia merkityksenantoja todeten että ”hyvinvoinnista puhuessaan ihmiset puhuvat monesti toistensa ohi” (Konkka 2018, 26).

”Kuvan sotkuisuus alkaa paljastua, kun tarkastellaan eri tieteenalojen ja ammattialojen hyvinvointikäsitteitä. Terveysalan hyvinvointikäsitteys on eri kuin sosiaalialan käsite. -- Lisäksi yleinen käytännöllinen oletus on, että sellaiselle käsitteelle kuin hyvinvointi, ei voida esittää yhtä määritelmää, joka tavoittaisi kaikki sen erilaiset piirteet.” (Konkka 2018, 30.)

Hyvinvoinnin käsitteen moniulotteisuutta hämmentävät myös sen lähikäsitteet, kuten vaikkapa onnellisuus, merkityksellisyys ja osallisuus, jotka käytännössä ”valuvat” toistensa käsitteellisille alueille, mihin Konkka (2018, 30) viittaa. ”Hyvinvointi, hyväosaisuus, toimintakyky yms. ovat moniulotteisia ilmiöitä, joiden tarkastelu edellyttää monipuolista käsitteellistä koneistoa ja monipuolisia mittareita. Eri mittareiden tuottama kuva yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnista ei ole koherentti. Ei ole aivan selvää, puhutaanko edes samasta asiasta, kun tarkastellaan eri mittareiden tuloksia.” (Konkka 2018, 30.)

Erik Allardt kirjoitti vuonna 1976 pohjoismaiselle hyvinvointitutkimukselle ja sen käsitejärjestelmälle olevan ominaista hyvinvoinnin ja onnen (onnellisuuden) erottaminen. Hyvinvointi määräytyy tarpeiden ja niiden tyydyttämisen asteen avulla, onni sen sijaan ihmisen subjektiivisen arvion kautta. Hyvinvointi artikuloidaan erottelulla siis onnea objektiivisemmaksi kategoriaksi; ihmiset voivat olla väärässä tarpeidensa suhteen, mutta oman onnellisuutensa arvioimisessa he ovat itse parhaita asiantuntijoita. (Allardt 1976, 32.)

Jussi Simpura & Hannu Uusitalo (2011, 106) tuovat esiin yhteiskuntatieteellisen hyvinvointitutkimuksen olevan tapana rajata ”tutkimukseksi, joka

systemaattisesti ja julkilausutusti yrittää määritellä, mitä hyvä elämä on ja joka pyrkii mittaamaan tai empiirisesti arvioimaan sitä kokonaisvaltaisella tavalla.” Samoin he toteavat, että arvottava elementti kuuluu hyvinvointitutkimukseen: asiat eivät ainoastaan ole erilaisia vaan ”jokin asiointila on parempi kuin toinen tai ainakin vähemmän huono”. (Simpura & Uusitalo 2011, 106.)

Hyvinvointikeskustelun käyminen sisältää vaatimuksen ”hyvässä yhteiskunnassa” toteutettavista arvoista (Allardt 1976, 28, lainausmerkit LH). Näin ollen käyttämällä käsitettä ”hyvinvointi” osallistuu aina myös viittauskohteensa kielelliseen määrittelytyöhön. Taustalla ohjaavat myös valta-asetat ja arvostukset siinä mielessä, että tarkoituksena on paitsi kuvata todellisuutta ja sen ilmiöitä, myös rakentaa sitä eteenpäin. Kannamme mukaan aina erilaisia käsitteellisiä merkityksenantoja, jolloin keskustelijasta riippuu, millaisia merkityksiä hän hyvinvoinnin käsitteelle antaa. Mutta – ja tämä on tärkeä mutta – ajattelen, että se ei kuitenkaan saisi meitä estää käymästä hyvinvointikeskustelua ilman että meidän olisi jokaisessa keskustelussa päästävä yhteisymmärrykseen käsitteellisistä seikoista, mihin Jyrki Konkka artikkelissaan viittaa (Konkka 2018, 42).

Lisäksi suhtaudun epäilevästi siihen, voimmeko kaikesta käsitteenmäärittelystä huolimatta koskaan täysin puhua samasta asiasta. Tai olemmeko edes itse aina käsitteinemme liikkeellä samoin määrittelyin? Tuskin, sillä elämän luova prosessi hioo meitä ja käyttämiämme käsitteitä hetki hetkeltä erilaisiin suuntiin. Käsitteitä ei voi lukita kaappiin ja odottaa, että kun ne seuraavan kerran esiin kaivaa, ne näyttävät yhä aivan samalta kuin edellisellä käyttökerralla. Emme elä käsitteiden – tai platonilaisittain sanottuna ideoiden – maailmassa vaan ennemmin jonkinlaisella niiden valuma-alueella, jossa käsitteet leviävät toistensa alueelle, epämääräistävät ehkä niiden tarkoitteita, mutta toisaalta rakentavat samalla uusia käsitteitä. Näin perustellen aion hyväksyä käsitteellisen hälyn⁹ keskusteluun olennaisesti kuuluvana enkä vedota siihen,

⁹ Häly on keskeinen käsite Shannonin ja Weaverin viestintämallissa, jota yleensä pidetään viestinnän tutkimuksen yhtenä lähtölaukauksena. Sillä tarkoitetaan kaikkea signaaliin informaatiolähteen tahdosta riippumatta kiinnittyvää sen kulkiessa lähettimestä vastaanottimeen. Hälyn käsite on laajentunut alkuperäisestä viittauskohteestaan teknisenä hälynä (kanavasta aiheutuva häly, esimerkiksi kohina) merkitsemään myös ’merkityshälyä’, jota

etten voi lausua mitään ennen kuin täydellisen tarkkaan eksplikoin sen, mitä lausun.

John Clarke (2018, 64–65) kysyy artikkelissaan *Kulttuuri, kulttuurintutkimus ja hyvinvointivaltiot* kuinka hyvinvointia pitäisi tutkia, tuoden esiin näkökulman ”sosiaalisen hallinnasta”. Hyvinvointitutkimuksen kenttä saattaa Clarken mukaan (emt. 66) muodostua rikkaammaksi ja antoisammaksi, jos ”sosiaalisen hallinnan” näkökulmaa pidetään siinä tärkeänä:

Kun hyvinvointia tutkitaan ”sosiaalisen” näkökulmasta, siitä seuraa monia eri asioita. ”Hyvinvointia” ei silloin voi tavoittaa tieteenalajakoja (Isossa-Britanniassa erityisesti sosiaalipolitiikan ja kriminologian välillä) noudattavan institutionaalisen erottelun lähtökohdista. Ajattelutapa heikentää myös niitä normatiivisia mielteitä, joiden mukaan hyvinvointipalveluja ja sosiaalitukia pidetään tarkoituksellisesti valtaosin hyväntahtoisina. Lopuksi se valaisee itse sosiaalisen kiistelyä luonnetta ja tuo näkyviin kamppailut siitä, millä tavalla ihmisiä ja väestöjä tulee järjestää, luokitella ja kehittää.

(Clarke 2018, 66.)

Clarke (2018, 58) toteaa lähteenään Jeremy Gouldin teos *The New Conditionality: The Politics of Poverty Reduction Strategies*, että ”(h)yyvinvointi on ristiriitaisten projektien polttopiste: ne [hyvinvointivaltioiden muutoksen suuntaan vaikuttavat voimat] pyrkivät heikentämään tai lujittamaan sitä; tekemään siitä ”aktiivista”; siirtämään vastuita; laajentamaan sen tarjonnan alaa ja siitä osalliseksi pääsevien määritelmää tai luomaan uudenlaisia osallisuuden ehtoja.” (Clarke 2018, 58.)

Olen päätenyt ajattelemaan, että hyvinvointi on epämääräinen käsite, joka tuntuu riippuvan siitä, mitä siltä halutaan. Siispä totean, kuten John Clarke (2015, 43), että ”-- kulttuurintutkimus on tarjonnut minulle tuntuman siihen, mitä tavanomaisemmasta hyvinvointivaltioiden tutkimuksesta saattaa puuttua”. Kulttuurintutkimus voi Clarken mukaan (emt. 57) esimerkiksi tuoda näkyviin sen, kuinka ”kansakuntaa koskevat ajattelutavat lyövät leimansa hyvinvointivaltioon.”

on kaikki sanoman vastaanottoon sen määränpäässä vaikuttava, informaatiolähteen aikomuksista riippumaton merkityksen vääristyminen. Tällöin hälyn lähde voi olla esimerkiksi luennolla käytettävissä oleva epämukava istuin tai se, kun opiskelija luennon aikana pohtii omia ajatuksiaan. (Fiske 1992, 19–22.)

5 Analyysi

Käsitteet ja niiden erot toisiin käsitteisiin rakentavat yhden ulottuvuuden tapamme nähdä maailmaan sekä kantavat sisällään näkökulmallisia ulottuvuuksia. Miten, millaisin diskurssein ja narratiivein, käsitettä ”hyvinvointi” katsotaan ja tuotetaan? Entä millaisin toimenpitein voidaan sitten edistää tähän käsitteeseen ”hyvinvointi” perustuvaa hyvinvointia yksilön tai yhteiskunnan tasolla?

Kuvatessamme samalla myös tuotamme ja rakennamme erilaisia tapoja nähdä maailmaa. Kysyn tässä luvussa, miten ”hyvinvointia”, ja ”kulttuuria” aineistojeni diskursseissa kuvataan ja tuotetaan. Millaisia käsityksiä ”kulttuurista” ja ”hyvinvoinnista” ne peilaavat ja rakentavat?

5.1 Alueellisten hyvinvointikertomusten Suomi – ”hyvinvointi”, ”kulttuuri” ja ”väestö” aineiston rakentamina käsitteinä

Narratiivit ja diskurssit ovat erityisiä kiinnostuksen kohteitani tässä työssä. Tässä luvussa tarkasteluni kiinnittyy siihen, kuinka alueellisissa hyvinvointikertomuksissa kulttuuria ja hyvinvointia kuvataan. Luentani on pintaraapaisu laajalta alueelta; en tarkastele kaikkia alueellisia hyvinvointikertomuksia, eikä tämän työn tavoitteena ole missään määrin antaa vertailutietoa alueiden hyvinvoinnin tilasta kuten ei myöskään systemaattista sisällöllistä tietoa käsittelemieni alueiden hyvinvointikertomuksista. Näistä lähestymiskohdista aihepiiriä tarkastelevan työn tekeminen jää siis jatkotutkimusideoiden joukkoon.

Matkani alueellisten hyvinvointikertomusten parissa on yksi otos, eräänlainen keväällä 2022 ottamani still-kuva kahdelta pysäkiltä, Etelä-Karjalasta ja Pohjois-Karjalasta. Analyysin jälkeen kokoon yhteen alaluvussa 5.1.1 katsahduksen siihen, minkälaisen representaation hyvinvointikertomuksista tarkastellut dokumentit antavat sekä kysyn, mikä on alueellisten hyvinvointikertomusten kuviteltu yleisö ja miten ”hyvinvointia” käsittelemieni alueellisten

hyvinvointikertomusten kontekstissa kuvataan. Luvussa 5.1.2. puolestaan vedän yhteen diskursiivisen analyysin johtopäätökset.

Etelä-Karjalan osalta tarkastelen hyvinvointiraporttia 2017–2021 ja laajaa hyvinvointisuunnitelmaa vuosille 2021–2025, Pohjois-Karjalan osalta puolestaan hyvinvointistrategiaa 2020–2025. Mitä näistä voi saada selville? Millaista ”hyvinvoinnin kertomusta sen määräisessä muodossa”¹⁰ ne heijastavat ja rakentavat?

Ensinnäkin: dokumentit eivät ole helposti vertailtavia. Toinen tarkastelemani dokumentti (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025) on yleisluonteisempi 12-sivuinen strategia, toinen (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025) puolestaan yksityiskohtaisempia toimenpiteitä sisältävä 42-sivuinen dokumentti, joka sisältää sekä hyvinvointiraportin että hyvinvointisuunnitelman osiot. Silti dokumenteissa on luettavissa tiettyjä yhteisiä heijasteita. Kulttuuri mainitaan molemmissa asiakirjoissa. Kummassakaan dokumentissa ei suoraan määritellä hyvinvoinnin käsitettä. Epäsuorasti dokumentit kuitenkin tuntuvat artikuloivan hyvinvointia kokonaisvaltaisena ilmiönä.

Yksi peruskysymys, johon hyvinvointitutkimuksen keskeiset suuntaukset ovat vastanneet erilaisin tavoin, liittyy Simpuran ja Uusitalon mukaan (2011, 107) hyvinvoinnin tutkimiseen empiirisesti: ”Onko mahdollista arvioida hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, vai pitääkö hyvinvointia tutkia esimerkiksi jakamalla se erilaisiin hyvän elämän rakennuspuihin?” 2000-luvun hyvinvointitutkimus ja sen uusi indikaattoriliike on heidän mukaansa (emt. 119) laajentamassa hyvinvoinnin mittaamista usean osatekijän malleihin. Simpuran ja Uusitalon mukaan (emt. 122) eri politiikkalohkojen pyrkimykset ovat alkaneet vaikuttaa toisiinsa uuden indikaattoriaallon prosesseissa. Simpura ja Uusitalo käsittelevät asiayhteydessään tätä vaikuttamista erityisesti kestävän kehityksen

¹⁰ Tämä on ensimmäinen kerta, kun kaipaen suomen kieleen epämääräistä ja määräistä artikkelia. Tarkoitan siis ”hyvinvoinnin kertomuksella sen määräisessä muodossa” ikään kuin hyvinvointikertomuksen ideaa tai tarinaa todellisten hyvinvointikertomusten takana, sen syvätaaso, toisin sanoen sitä mitä sen odotetaan olevan ilman että sitä eksplisiittisesti tuodaan esiin.

näkökulmasta, mutta itse pidän havaintoa kiinnostavana myös kulttuurihyvinvointialan näkökulmasta.

Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategiassa hyvinvoinnin laaja-alaisuus on sidottu aluekehityksen näkökulmaan: ”Tuloksellinen ja oikein kohdennettu aluekehitys edellyttää hyvinvoinnin laaja-alaista tarkastelua.” (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025.) Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti ja laaja hyvinvointisuunnitelma puolestaan tuntuu nojaavan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin käsitteen määrittelyssään erityisesti WHO:n terveyden edistämisen näkökulmaan tuoden samalla mukaan hyvinvoinnin määrittelyyn myös joukon kirjavia rinnakkaiskäsitteitä:

Terveyden edistäminen on yksi keino terveyden ja hyvinvoinnin saavuttamisessa. WHO (1986) on määritellyt terveyden edistämisen toiminnaksi, jonka tarkoituksena on parantaa ihmisten mahdollisuuksia huolehtia omasta ja ympäristönsä terveydestä.

Hyvinvointialueen ja kuntien perustehtävänä on tukea asiakasta edistämään omatoimisesti hyvinvointiaan ja terveyttään ja tarjota hänelle palvelutarpeeseen perustuvat ja vaikuttavat palvelut. Lähtökohtana on kokonaisvaltainen toimintakyky elämässä.

(Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025.)

Terveyden edistäminen puolestaan määritellään Etelä-Karjalan hyvinvointiraportissa ja laajassa hyvinvointisuunnitelmassa eksplisiittisesti selkärankanaan WHO ja Ottawan terveyden edistämisen julkilausuma vuodelta 1986:

Terveyden edistämällä ymmärretään kaikkea sitä toimintaa, jonka tarkoituksena on terveyden ja toimintakyvyn lisääminen, terveysongelmien ja väestöryhmien välisten terveyserojen vähentäminen. Se on tietoista vaikuttamista terveyteen ja hyvinvoinnin taustatekijöihin, kuten elintapoihin ja elämänhallintaan, elinoloihin ja elinympäristöön sekä palvelujen toimivuuteen ja saatavuuteen. (WHO, 1986.) Terveyden edistäminen ymmärretään monitieteisenä ja moniammatillisena yhteistyönä, jonka strategiset suuntaviivat on luokiteltu viiteen osa-alueeseen: terveyttä edistävä yhteiskuntapolitiikka, terveyttä tukevien ympäristöjen luominen, yhteisöllisen toiminnan vahvistaminen, yksilöllisten taitojen kehittäminen ja terveyspalvelujen uudelleen suuntaaminen. Se tulkitaan toiminnaksi, johon julkisen vallan ja järjestöjen tulee sitoutua. (Ottawa Charter for Health Promotion 1986).

(Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025.)

Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategiassa kulttuuri-sanana osuvia tulia 3. Näissä kulttuuri esiintyi erilaisissa konteksteissa: 1) eräänlaisena palvelulupauksena huomioida asukkaiden mahdollisuudet kulttuuritoimintaan päätöksenteossa ja suunnittelussa¹¹, 2) eräänlaisena palvelulupauksena suhteessa ikäystävällisyyteen: ikäystävällisyyden luvataan toteutuvan kulttuuripalveluissa¹², ja 3) hyvinvointiyrittäjyyden ja palvelutuotannon näkökulmasta: todetaan kulttuurialan julkisten ja yksityisten palvelutarjoajien olevan osa asukaskesteisten palveluiden ja niitä tukevan hyvinvointiyrittäjyyden laajaa kokonaisuutta¹³.

Etelä-Karjalan hyvinvointiraportissa ja laajassa hyvinvointisuunnitelmassa suoria kulttuuri-sanana osuvia tulia puolestaan 10. Ne esiintyivät seuraavissa asiayhteyksissä: 1) todetaan kulttuurin yhteys hyvinvointiin, koettuun terveyteen ja elämän laatuun¹⁴, 2) todetaan maakunnan kulttuurityöryhmän olemassaolo¹⁵, 3) johdatetaan lukija terveyden edistämisen työvälineeksi tehtyyn TEAviisarin olemassaoloon ja todetaan että kulttuuri toimii tässä työssä yhtenä mitattavana toimialueena¹⁶, 4) todetaan koronarajoitusten mittavat vaikutukset mm. taide- ja

¹¹ "Kaikessa päätöksenteossa ja suunnittelussa huomioidaan asukkaiden mahdollisuus terveyttä edistävään ravintoon, liikuntaan ja kulttuuritoimintaan sekä päihteettömyyttä ja mielenterveyttä tukevaan ympäristöön." (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025, s. 7.)

¹² "Ikäystävällisyys toteutuu asumisen, ympäristön, liikunta-, kulttuuri- ja muiden palvelujen sekä liikenneyhteyksien suunnittelussa ja toteuttamisessa." (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025, s. 8.)

¹³ "Niihin [palvelutuotannon ja hyvinvointiyrittäjyyden kokonaisuuksiin] kuuluvat julkiset ja yksityiset palveluntarjoajat sosiaali-, terveys-, liikunta- ja kulttuurialalla sekä hyvinvointi- ja terveysmatkailu ja terveysvaikuttaiset elintarvikkeet. (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025, s. 10.)

¹⁴ "Kulttuuri lisää hyvinvointia. Kulttuuri on yhteydessä koettuun terveyteen ja elämän laatuun. (Fancourt & Finn, 2019)." (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s. 17.)

¹⁵ "Maakunnassa toimii myös Etelä-Karjalan liiton kulttuurityöryhmä sekä maakunnallinen ravitsemustyöryhmä." (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s. 25.)

¹⁶ "Terveydenedistämiseksi on kehitetty työväline (TEAviisari), joka sisältää seitsemän ulottuvuutta, ja jotka edelleen jakautuvat osakokonaisuuksiin. Tulokset kuvaavat terveydenedistämiseksi, eli toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Toimintaa mitataan seuraavilla toimialueilla: kuntajohto, perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, liikunta, kulttuuri, perusterveydenhuolto sekä ikäntyneiden palvelut." (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s. 28.)

kulttuuritoiminnalle¹⁷, 5) kuvataan Etelä-Karjalan mielen hyvinvoinnin edistämisen työtä ja kulttuurin toimimista työvälineenä tässä työssä¹⁸, 6) kulttuuri mainitaan taulukossa, johon on koottu eri ikäryhmiin liittyvistä haasteita ja onnistumisia (todetaan että kaikille ikäryhmille on tarjolla monipuolisia liikunta- ja kulttuuripalveluita), 7) ”kulttuurihyvinvoinnin hyödyntäminen” mainitaan ikäpoliittisen ohjelman yhteydessä ehdotuksessa toimintasuunnitelmaksi. (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025.)

Entä millaista tarinaa Etelä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan hyvinvointikertomukset sitten alueestaan välittävät? Dokumenttien valossa ei kaikilta osin erityisen iloista. Vähemmistä sanoista huolimatta – tai ehkä juuri siksi – Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia avautuu Etelä-Karjalan hyvinvointiraporttia ja laajaa hyvinvointisuunnitelmaa helpommin narratiiviselle tulkinnalle. Siitä on mahdollista löytää narratiivinen rakenne, eräänlainen draaman kaari ja ”suuri tarina”, jonka ilmiässä on käytetty erilaisia tarinallisia keinoja ja rakenteita. Näitä ovat esimerkiksi eräänlainen ”ryysyistä rikkauksiin -narratiivi”: ”Pohjois-Karjalan tahtotilana on kehittyä hyvinvoinnin takamatkalaisesta edelläkävijäksi” (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025, 6) sekä ”mallimaa(kunna)n representaatio”: ”Pohjois-Karjalasta kehitetään ikäystävällisyyden mallimaakunta” (Pohjois-Karjalan hyvinvointistrategia 2020–2025, 8).

”Mallimaan” retoriikka tuntuu olevan osa kansallista retoriikkaamme, myös hyvinvointikertomusten yhteydessä. Seuraavassa käytän itsekkin edellä kuvatun kaltaista lukutapaa ja totean, että minulle Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti ja

¹⁷ ”Koronarajoitusten johdosta esim. ryhmätoiminnot keskeytettiin, taide- ja kulttuuritoiminta pysähtyi kokonaan, ravintoloita ja yrityksiä suljettiin.” (Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s. 29.)

¹⁸ ”Etelä- Karjalassa mielen hyvinvointia edistäviä toimia on lisätty monella eri alueella ja tavalla esimerkiksi monipuolisella kulttuuritarjonnalla, etsivällä nuorisotyötoiminnalla, yksinäisyyden lieventämisellä ja yhteisöllisyyden lisäämisellä.”

”[Lasten ja nuorten] (m)ielen hyvinvointia vahvistettiin myös monipuolisella kulttuuritarjonnalla kuten esimerkiksi Metku-toiminnalla.”

”Kaiku-kortti toiminnalla mahdollistettiin sosiaalihuollon asiakkaille pääsyn maksutta kulttuuritarjonnan pariin.”

(Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s. 30.)

laaja hyvinvointisuunnitelma näyttäytyy THL:n alueelliselle hyvinvointikertomukselle asetetun ehdotuksen mukaisena ”mallihyvinvointikertomuksena”. Samalla se tuntuu myös pakenevan narratiivista lukutapaa.

Omaa tarinaani voisi mikrohistoriallisesti tarkasteltuna pitää eräänlaisena pienoismallina kotiseutuni Etelä-Karjalan rajaseudun tarinasta: iso osa nuorista ja työkäisistä on muuttanut muualle opiskelun tai työn perässä¹⁹. Alueellinen hyvinvointikertomus toteaakin väkiluvun laskeneen Etelä-Karjalassa viimeisen neljän vuoden aikana:

Kaikissa kunnissa väkiluku laskee lukuun ottamatta Lappeenrantaa. Maakunnassa alle 15-vuotiaiden osuus oli 13 %, 15–64-vuotiaiden osuus 59 % ja 65 vuotta täyttäneiden osuus oli 28%. Keski-ikä oli 46.8 vuotta. Huoltosuhte heikkenee ennusteiden mukaisesti mikä johtuu osittain vanhusväen lisääntymisestä ja siitä, että työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat pienempiä. Vuonna 2020 huoltosuhte oli Etelä-Karjalassa 69.5 (huoltosuhte ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65 vuotta täyttänyttä on sataa 15–64-vuotiasta työkäistä kohti). Työkäisen väestön osuus vähenee, mikä edellyttävät palvelujärjestelmän voimakasta kehittämistä.

(Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025, s.6.)

5.1.1 ”Maakunta oy ab, se luonnostaan hyvinvoiva” vaiko sittenkin ”Maakunta ry, rakennetaan yhdessä” – hyvinvointikertomuksen odotushorisontti, ”ääni” ja kuviteltu ”yleisö”

Opinnäytetyöni kirjoitusprosessissa tutustuin useisiin hyvinvointikertomuksiin sekä kuntatasolla että alueellisella tasolla. Toteutin myös kartoituksen, jossa yhteistyössä toimeksiantajien Taikusydämen, Taiken ja THL:n kanssa pyrittiin alueellisille hyvinvointikoordinaattoreille suunnatun Webropol-kyselyn avulla hahmottamaan alueellisten kulttuurihyvinvointisuunnitelmien nykytilaa ja nivoutumista alueellisiin hyvinvointikertomuksiin (Hämäläinen 2021). Käytän niin ikään näiden tehtävien kautta saamaani esiyymmärrystä aihepiiristä

¹⁹ Esimerkiksi synnyinkuntani Parikkalan väkiluku on laskenut vuoden 1987 luvusta 8118 vuoden 2021 lukuun 4567. Jos taas tarkastelee ikäryhmien osuutta väestöstä, huomaa, että alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä lähtee nopeaan laskuun jo vuoden 2001 ja 15–64-vuotiaiden osuus vuoden 2011 paikkeilla. (Tilastokeskus 2022.)

seuraavassa, jossa käsittelen analyysini perusteella kolmea oleelliseksi havaitsemaani näkökulmaa hyvinvointikertomuksiin liittyen (odotushorisontti, ”ääni” ja ”yleisö”) sekä esitän joitakin luentani esiintuomia yleisiä huomioita.

Ehkäpä on itsestään selvää todeta, että tekstin konteksti ja tavoite vaikuttaa sen rakentumiseen. On eri asia kirjoittaa yleisempi strategia ja tavoitteenasettelu kuin yksityiskohtaisempi suunnitelma, joka sisältää koko joukon erillisiä tavoitteita ja toimenpiteitä. Tutkimusaineistoni rajallisen otannan sekä sen pohjalta tehdyn analyysin perusteella todennan, että alueelliset hyvinvointikertomukset eivät ainakaan vielä opinnäytetyöprosessini aikana asettuneet oikein hyvin valtakunnallisesti vertailtaviksi.

Minkälaisen representaation hyvinvointikertomuksista tarkastellut dokumentit sitten antavat? Lähestyn asiaa kahdesta näkökulmasta ja molempia näkökulmia kahden eri vastakkaisparin lähtökohdasta.

Hyvinvoinnista aineiston perusteella rakentuva kuva on monimuotoinen: hyvinvointi jäsennetään laaja-alaiseksi ilmiöksi. Tämä tarkoittaa samalla myös, että kuva on pirstaleinen.

Lisäksi hyvinvointia kuvataan tavoitteellisesti, hyvinvointi jäsenyy toiminnaksi, jota voidaan tarkoituksellisesti edistää. Tämä tarkoittaa samalla myös, että kuva on välineellinen.

Välineellisyys näkyy tavoitteiden asettamisessa, mikä on THL:n alueellisen hyvinvointikertomussivun mukaan yksi alueellisen hyvinvointikertomuksen ja hyvinvointisuunnitelman tehtävistä (THL, alueellinen hyvinvointikertomus, verkkosivu). Se näkyy myös alueiden välisessä kilpailuasetelmassa.

Hyvinvointikertomusten diskurssilla uusinnetaan tai uudistetaan representaatioita alueista ja niiden hyvinvoinnista sekä sitä kautta voidaan niin ikään myös vaikuttaa epäsuorasti alueiden asemoitumiseen toisiinsa nähden.

Näen tässä yhteydessä tärkeäksi kysyä, miten asukkaita hyvinvointikertomuksen diskurssissa kuvataan. Mikä on asiakirjan pohjalla oleva ihmiskäsitys? On myös kyse äänestä: kenen ääni hyvinvointikertomuksessa

kuuluu ja missä valossa? Millä tavalla annetaan mahdollisuus erilaisille asukkaille saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa hyvinvointikertomustyön raameissa sen rakentamisen prosessiin? Mietin myös lukijan näkökulmaa: mitä odotushorisontissa on odotettavissa, kun lukija tarttuu alueelliseen hyvinvointikertomukseen. Kenelle (ja toisaalta myös kenen kanssa yhteistyössä) hyvinvointikertomus kirjoitetaan, mikä on alueellisten hyvinvointikertomusten kuviteltu ”yleisö”? Onko hyvinvointikertomus puhetta valtakunnallisille asiantuntijoille, oman maakunnan asukkaille, muuttoa maakuntaan pohtiville vai kenelle?

Tulkitsen diskurssin perusteella, että hyvinvointikertomusten kuviteltu ”yleisö” koostuu erityisesti muista hyvinvointikertomustyön asiantuntijoista, jotka toki saattavat olla myös itse maakuntien asukkaita.

5.1.2 Johtopäätökset hyvinvointikertomusten diskursiivisesta analyysistä

Strategiatyyppisten tekstien lähestyminen ”puhtaasti” teksteinä ei ole helppoa, diskurssiin oli aluksi vaikea päästä kiinni. Havaitsin hyvinvointikertomusten tekstit siinä mielessä ”mykäksi” ja analyysia pakenevaksi genreksi, että niiden avaaminen vaatii tulkitsijaltaan monialaista analysointiosaamista.

Prosessin kannalta huomasin, että käytännössä THL:n asettamissa minimitietosisällöissä hyvinvointikertomuksille kulttuuriin liittyvät saavutettavuuden indikaattorit pohjautuvat pikemminkin kulttuuripalveluiden saatavuuteen, eivät niinkään erityisesti saavutettavuuteen. Tämä olisi syytä mielestäni tuoda selvemmin esille. Lisäksi pidän tärkeänä, että myös nimenomaisesti kulttuurin *saavutettavuuteen* pyrittäisiin valtakunnallisella kehittämistyöllä rakentamaan työkalua tai välinettä, joka otettaisiin huomioon alueellisissa hyvinvointikertomuksissa.

Havaitsin pohjatyön, esiyymmärryksen ja lähiluvun sisältävän tarkastelun perusteella hyvinvointikertomuksen diskurssin sisältävän paljon yleistä puhetta. Tunnistan asian vaikeuden operoidessani samalla työkentällä myös henkilökohtaisesti. Sanoja kuten ”kehittää” tai ”edistää” on vaikea välttää.

Tällaiset sanat kuitenkin väkisinkin etäännyttävät ja tekevät epämääräiseksi viittauskohdettaan, jolloin lukijalle saattaa jäädä hieman epäselväksi, mitä nyt sitten konkreettisesti tehdäänkään. Mieleeni juontui muistumana AMK-tutkintoni opinnäytetyöprosessissa toteutettu kysely, jonka osana eräs opettaja vastasi kulttuurikasvatussuunnitelman tarpeellisuuteen seuraavanlaisesti:

Kaikesta aina tehdään suunnitelma. Sitten on paperi jossain kaapissa ja mieli iloinen. Suomessa on ehkä maailman koulutetuimmat opettajat, ja esimerkiksi äidinkielen opettajilla on näkemys kulttuurikasvatuksesta ilman suunnitelmaakin. Opettajan oma suunnittelu ilmentää kulttuurin monimuotoisuutta, johon yleinen suunnitelma ei voi mitenkään yltää. Mutta kuten sanottu, elämme aikaa, jolloin kaikesta on oltava suunnitelma, ja sitten ollaan tyytyväisiä. Siksi vastaan edellä [kulttuurikasvatussuunnitelman tarpeellisuudesta]: ”En osaa sanoa”. - -

(Hämäläinen 2016, 27–28.)

5.2 Kulttuurihyvinvointi kokemuksena kirjoittajien kertomuksissa

Alueellisten hyvinvointikertomusten yleisen puheen rinnalla kokemuskerronta avaa toisenlaisen spektrin monipuolistaen representaatiota kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksistä. Seuraavaksi käsittelen opinnäytetyöni kyselyn tuottamaa tietoa kokemuksellisesta kulttuurihyvinvoinnista kirjoituskutsuun vastanneiden kirjoituksissa.

Keväällä ja kevättalvella 2022 toteutettuun kirjoituskutsuun tuli 10 vastausta. Kirjoituskutsulomake oli avattu 120 kertaa eli pieni osa sen avanneista oli lopulta vastannut tai lähettänyt vastauksensa.

Olen syvästi kiitollinen kaikista vastauksista, kiitos! Ilahduin, liikutuin ja tunsin yhteyttä kirjoittajien kokemuksiin lukiessani vastauksia pitkin pitkää prosessiani opinnäytetyöni kanssa. Minulle oli kuitenkin kauan vähän epäselvää, kuinka käsittelen opinnäytetyössäni näitä henkilökohtaisia kertomuksia.

Prosessin aikana pienten kertomusten näkökulma (ks. esim. Georgakopoulou 2015) nousi itselleni tärkeäksi ja käyttökelpoiseksi suhteessa aineistoon. Se tuntui sopivan erityisen hyvin kulttuurihyvinvoinnin kirjoituskutsun kautta saadun aineiston yhteyteen, mutta myös korostui suhteessa alueellisten hyvinvointikertomusten aineiston kautta esiin nousseeseen ”suurten

kertomusten” ja ”kansallisen mallimaa(kunna)n retoriikan” näkökulmaan (ks. opinnäytetyöni s. 31).

Pienten kertomusten näkökulma tuntui tarjoavan luontevan näkymän siihen kirjoituskutsun aineistolle ominaiseen kerrontaan, jota yritin essentiaalisesti tavoittaa. Todellisuudessa monilla tarinoistamme ei ole helposti identifioitavia loppupisteitä, ja ne nousevat erilaisissa ympäristöissä ja medioissa, kuten Georgakopoulou toteaa (2015, 258).

Kirjoituskutsun vastausten aineisto joka tapauksessa avasi lyhyessä muodossa esitetyn kautta ikkunan suuriin asioihin. Sikäli se on niin ikään mikroperspektiivistä aihepiiriään tarkastelevaa. Kuten Georgakopoulou (2015, 257) kuvailee narratiivisen merkityksen rakentamisen prosessia: narratiivi lakkaa olemasta vain yksittäinen tapahtuma, ja sen historiallisuudesta tulee osa sen analyysia.

Seuraavassa johdatan lukijani kuhunkin vastaukseen lähinnä alussa esiteltävän näkökulman kautta. En keskity varsinaisesti pilkkomaan vastausten sisältöä tai luokittelemaan niitä erilaisiin kategorioihin vaan olen halunnut ottaa mukaan vastaukset omina kokonaisuuksinaan. Lukemista helpottamaan olen luetteloinut vastaukset numeroittain. Mikäli vastaaja oli halunnut ilmoittaa vastauksensa yhteydessä nimen, myös se on mukana tässä työssä saatesanoissa (ks. liite 1) ilmoitetun mukaisesti.

Kulttuurilla koettiin olevan vastausten perusteella suuri merkitys osana arkea ja hyvinvointia, mikä olikin odotettua, kun kyselyyn oli päätetty vastata.

Minun elämässäni taide ja kulttuuri ovat tärkeitä hyvinvoinnin osatekijöitä. Eniten olen arjen kauneuden ja taide-elämysten taltioija ja kiertoon menevän tavaran uudelleenkäytön keksimisestä nauttiva oman elämäni ja kotini ite- taiteilija. Hyvään arkeen minulle kuuluu tasapaino mielekkäiden asioiden tekemisessä ja levossa. Olen tällä hetkellä uuteen ammattiin opiskeleva keikkatöitä tekevä. Minulle riittävä liikunta, ulkona olo ja luova tekeminen ovat mielen tasapainon kannalta tärkeitä asioita. Pyörällä töihin aamupimeässä- kaupungin maisemist ja yksityiskohdista nauttimista. Pari kertaa viikossa kirjastokäynnit- rakastan kirjastolaitosta ja olen siitä kiitollinen, se jos mikä tuo kulttuurihyvinvointia. Lukeminen. Se on kuin ruokaa. Täytyy nauttia pureskellen (kirjapäiväkirjaan pohdintoja). Sanataide on minulle tärkeää niin luettuna kuin itse tehtynä (viimeksimainittuun kuuluu runot, raplyriikat ja blogikirjoitustyyppiset IG-julkaisutekstit. Tanssitaide, katson välillä YouTubesta tanssikoreografioita ja saan niistäkin hyviä taidekokemuksia, kaupungin tanssiesityksiä käyn

katsomassa harvemmin. Opiskelijoiden esityksiä kävon joskus säännöllisesti katsomassa. Teatteri. Käyn usean kerran vuodessa katsomassa, eniten pienten teatterien, harvemmin isojen esityksiä. Musiikki on tärkeä osa kulttuurihyvinvointia myös. Enää ei itsellä ole pianoa, mutta se oli joskus tärkeä rentoutumisen keino, siis soittaminen. Itseni ja ystäväni kulttuuri- ja fyysisen hyvinvoinnin tueksi olen pitänyt yli vuoden ajan viikottaista zoomdiscoa. Se tuo ihmeen paljon iloa. Kuvataide, kaikki visuaalinen kauneus. Rakastan kaupunkikävelyillä kauniiden yksityiskohtien bongaamista. Ja tosiaan kauneuden luomista erilaisin askartelu- ja käsityömenetelmin, itse tekeminen on hyvinvointini kannalta tärkeää. Ja ekologisuus tekemisessä.

Kulttuurihyvinvointi perustuu yksilölliseen ja yhteisölliseen ihmisen hyviä puolia kannattelevaan ja lisäävään toimintaan. Sellainen minulle tuli mieleen.

(Vastaaja 1, nimellä Sanna.)

Kulttuuri kuuluu joka päiväiseen elämäni. Tanssin, kuuntelen musiikkia, luen kirjoja, katson elokuvia, käyn teattereissa ja näyttelyissä, piirrän, maalaan, soitan ja laulan, teen käsitöitä ym ym. Oikeastaan kulttuuri sekä kokijana että tekijänä on oleellinen osa hyvinvointiani ja arkeani. Koen, että taiteen kautta voin purkaa syvimpiä tunteja ja luoda myös jotain uutta harrastuksena.

(Vastaaja 9.)

Myös kulttuurihyvinvointiin liittyvää kokemusta ja henkilökohtaista prosessia kuvataan vastauksissa.

Pienen paikkakunnan omasta kesäteatterista tultuani huomasin virkistyneeni ja olin onnellinen

(Vastaaja 5.)

Aika on kaikella. Minkä aika on nyt?

Tällä hetkellä oman kulttuurihyvinvointini syvin ydin on pysähtymisessä, hiljentymisessä, kuuntelussa, kuulostelussa. Sille ajan antamisessa.

Hiljaisuuden resonanssissa kuulen itseni: mitä minulle kuuluu, miten minä voin? Hiljaisuuden soinnissa kuulen Luojani äänen: ollaan vain, tässä ja nyt Pyhässä Katselussa. Luovassa Hetkessä. Siinä on hiljainen ilo, joka versoo.

Ja niinkuin hengityksessä sisään ja ulos, tulee hetki lähteä liikkeelle, ottaa tilaa, antaa ja ilmaista. Luoda hetkien merkkejä äänellä, soinnilla, liikkeellä, sanoilla, kuvilla. Yksin ja yhdessä. Siinä on leikkivä ilo, tai kivun jaettu maailma...Merkitysten sanattomat tai sanoihin kudotut maisemat.

Elämä on luova prosessi. Luovuus kasvaa elämää.

(Vastaaja 10.)

Kulttuurin ja hyvinvoinnin kysymyksiä ja käsitteitä pohditaan vastauksissa monella eri tasolla.

Kokijana parhaimmillaan katharsis. Yleisemmin se on pohdintaa maailman nykytilasta tai yhteiskunnasta. Tekijänä se on vaikuttamista. Pieninkin teko on jollain tasolla vaikuttamista johonkin yksilöön. Vaikuttajana taide on hyvinvointia. Työskentely kolmannella sektorilla, julkisella kuin yksityisellä, on antanut mahdollisuuden avartaa näkemystä omasta ja työyhteisön hyvinvoinnista joko stressin hallinnan tai paineensietokyvyn kannalta.

(Vastaaaja 7.)

Osa vastaajista kertoo työskentelevänsä kulttuurin parissa, jolloin kulttuuri on osa paitsi vapaa-aikaa, myös työelämää.

Kulttuuri ja taide ovat läsnä niin työssä kuin vapaa-ajalla. Työskentelen kulttuuriohjaajana Helsingin kaupungin palvelutalossa. Kulttuurisen vanhustyön suunnittelu, toteuttaminen sekä sen edistäminen kuuluvat työtehtäviini. Ryhmätuokioissa muistelemme taiteen ja kulttuurin avulla sekä nautimme erilaisista kulttuurillisista elämyksistä kuten konserteista, tanssiesityksistä, yhteislauluhetkistä, taidenäyttelyistä ja museoretkestä. Ikäihmiset tekevät ryhmätuokioissa myös itse taidetta ja pidämme niistä taidenäyttelyjä.

Olen itse pienestä pitäen tykännyt tehdä taidetta, tällä hetkellä opettelen öljyväreillä maalaamista. Minulla on aina matkalla mukana jonkinlaiset piirustusvälineet. Viimeiset 3 vuotta ne ovat olleet valkoisia etikettitarroja, joihin piirrän vuodenaikaan tai tiettyyn teemaan liittyviä kuvia. Olen vuoden harrastanut graffitimaalausta Helsingin Suvilahden yleisellä seinällä ja se on antanut minulle paljon iloa. Taiteen avulla rauhoitun ja keskityn vain siihen mitä teen. Minulla on nyt toista kertaa museokortti ja käyn yksin tai ystävän kanssa museossa vähintään kerran kuussa.

Tarvitsen taidetta, kulttuuria ja luontoa, jotta voin hyvin. Ne ovat minulle hyvin tärkeitä ja antavat minulle paljon. Työn puolesta olen saanut huomata miten lyhytkin kulttuurihetki tuo iloa ja lisää hyvinvointia. Kulttuurihyvinvointi on mielestäni hyvä sana, joka kertoo yksinkertaisesti, että kulttuuri tuottaa hyvinvointia.

(Vastaaaja 2, nimellä Henna Karhunen)

Työskentely kulttuurin parissa voi myös vaikuttaa omaan suhtautumiseen kulttuurin ja hyvinvoinnin kysymyksiin.

Kun tekee kulttuuria työkseen, siihen on viha-rakkaus-suhde. Välillä on vaikea itsekkin ymmärtää, miksi oman terveyteni kustannuksella pyrin tarjoamaan toisille hyvinvointia, mutta suhteeni työhön onkin kompleksisempi kuin suhteeni taiteeseen ja kulttuuriin. Taiteen minä puolen päälleni kun tarvitsen turvaa: haen kirjastosta ison pinon kirjoja, ja iltaisin omistan aina hetken paetakseni niiden suojiin. Menen museoihin ja gallerioihin kun haluan olla rauhassa, ostan kuvataidetta niinkuin jotkut ostavat vaatteita: lohduksi -tai kuten jotkut ostavat koruja: sijoitukseksi. Teatteriin mennessäni osallistun rituaaliin: kumarran

henkilökunnalle, vaimennan puhelimen ja puheeni, ostan ja nostan maljan, sukellan hämärään saliin ja käperryn pehmeään tuoliin. Pakenen maailmaa pariaksi tunniksi, etsin lavalta selityksiä asioille, samaistun hahmoihin tai löydän yhteyden johonkin. Tai ehkä vain katselen kaunista kuvaa tai rujoa liikettä tai ehkä kuuntelen musiikkia tai äänimaisemaa. Olen kuitenkin yhdessä esiintyjien ja toisten ihmisten kanssa samassa tilassa, samassa tilanteessa. Korona-aikoina tuo yhteys on ollut uhkaava: ei voi tietää onko se myös vaarallinen. Siksi se on katkeillut ja on katkolla edelleen; monet eivät voi vielä palata yhteisen kokemuksen äärelle, etenkin tilaisuuksiin joissa lauletaan yhdessä tai kosketellaan. Se on vaikuttanut monen hyvinvointiin, fyysiseen ja psyykkiseen. Minä en kaipaa edelleenkään väkijoukkoihin, mutta teatterin penkkeihin uskaltaudun jo. Kaipaan kuitenkin vielä jälkipelejä, mahdollisuutta keskustella yhdessä koetusta ja nähdystä tai kuullusta. Usein taidekokemus muuttuu mielessä, kun siitä keskustelea toisen kanssa, vaihtaa näkökulmia ja mielipiteitä. Se yhdistää, sitoo meitä yhteen. Se. On. Tärkeää.

(Vastaja 3.)

Osa vastaajista on kokenut taiteen ja kulttuurin merkityksen suureksi sairauden kohdatessa. Tie taiteen ja kulttuurin kokemiseen tärkeäksi osaksi omaa hyvää arkea on saattanut kulkea sairastumisen kautta.

Taide piti minut pinnalla lapsena, kun sairastin paljon. Piirsin jatkuvasti. Leikin piirtämällä, kun en muuten voinut. Kun väsyin, piirtämisen saattoi laittaa sivuun ja jatkaa, kun taas jaksoi.

Piirtäminen kasvoi mukaan minäkuvaani tai minäkuvani rakentui piirtämisen kautta.

Sittemmin taide on ollut aina minussa tekemisen tuottaen edelleen samanlaista luovuuden iloa ja turvallisuuden tunnetta, kuin lapsenakin.

Ilman piirtämistä ja myöhemmin taidetta, minä en olisi minä.

(Vastaja 4.)

Olin pitkään, vuosia, ollut masentunut ja alakuloinen, itsetuhoinenkin. Yhtenä parempana päivänä sain itselleni liput suuren suosikkini Jarkko Martikaisen keikalle. Esitys alkoi kappaleella "Myrsky", joka kuvaa masentuneen ihmisen kamppailua läheisen näkökulmasta. Seuraava kappale oli Raato raahautuu, joka kertoo elämän arkisesta raskaudesta. Itkin konsertin alun valtoimenaan. Konsertti päättyi minulle ja aviomiehelleni tärkeisiin kappaleisiin "rakkaus on pesti hulluuteen" ja " valssi tanssitaidottomille". Keikan jälkeen itkin useamman päivän ja kuuntelin kappaleita. Sain vihdoinkin kerrottua syvimmit tunteeni miehelleni ja myönnettyä myös masennuksen. Viikko viikolta olo parani ja elämä alkoi voittaa. Jotain murtui noiden kappaleiden avulla.

(Vastaja 8.)

Mistä omannäköisesi hyvä ja turvallinen arki rakentuu? Läheisistä, arjen rytmistä, yhteydenpidosta, etäisyys/läheisyydestä, riittävästä elannosta, harrasteista,

terveyden vaalimisesta, hyvästä parisuhteesta, itsensä kehittämisestä (opinnot, musiikkiharrastus).

Mitä hyvinvointi tarkoittaa sinulle? Mielen ja kehon tasapaino, nautinnot, kykyä olla onnellinen.

Miten taide ja kulttuuri vaikuttaa arjen hyvinvointiisi ja käsityksiisi hyvästä elämästä?

Olen parantunut keskivaikeasta masennuksesta masennuslääkkeiden ja sairauslomalla psykologin kehoittaman ”tee sitä mitä olet aina halunnut”- ohjeen jälkeen laulamalla ja opettelemalla kansalaisopistossa melkein nelikymppisenä soittamaan kitaraa. Laulu, ääni, itse tuotettu kitarasointu, soinnut, lopulta laulu JA kitaransoitto yhdessä Toimivat paremmin kuin yksikään terapia.

Nykyään tartun kitaraan silloin kun takki on tyhjä. Esim. Työstressin tai maailmanahdistuksen ollessa pahimmillaan.

(Vastaaja 6.)

5.3 Yhteenvetoa tavoitteiden toteutumisesta opinnäytetyöprosessissa sekä hyvinvoinnin käsitteellisestä kirjavuudesta

Pohdin useamman kerran opinnäytetyöprosessini aikana aihepiirin valintaa. En tiedä puhunko enää koskaan yksiselitteisesti hyvinvoinnista. Hyvinvointi on alkanut näyttäytyä minulle käsitteellisesti melkoisena suona, josta tuntuu olevan mahdollista tavoittaa fragmentaarisesti vain pala sieltä, toinen täältä.

Hyvinvoinnin käsite – muiden käsitteiden lailla – on taistelevien merkityksenantojen pelikenttä. Tyhjentävästi siitä on mahdotonta saada otetta – ehkä ei tarvitsekaan.

Kehittämisen- ja tutkimustyö on etsimistä ja löytämistä, sekä joidenkin asioiden oleellisina mukaan työhön valitsemista että joidenkin asioiden työstä pois jättämistä. Tavoitteenani oli käsitellä kulttuuria ja hyvinvointia kolmen näkökulmallisen ulottuvuuden kautta (ks. kuvio 1, s. 10). Vielä näin jälkikäteenkin pidän tätä opinnäytetyöni alussa tekemääni näkökulman rajausta hyvin perusteltuna. Sen tuloksena tekemäni analyysi kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien kuvauksista alueellisten hyvinvointikertomusten kontekstissa nosti esiin useita edellä esiteltyjä huomioita. Kulttuurihyvinvoinnin kirjoituskutsun toteuttaminen osana opinnäytetyön kokonaisuutta on puolestaan korostanut

aihepiirin kokemukseronnan ulottuvuuksia. Pastissirunot ovat olleet minulle oman kulttuurihyvinvointini rakentumisen muoto sekä myös tuoneet esille henkilökohtaista perspektiiviäni kulttuurin ja hyvinvoinnin kysymyksissä. Ehkä tärkeintä tämän opinnäytetyön kokonaisuudessa onkin minulle ollut se, että se on osoittanut itselleni luovan prosessin voiman.

Valitsemani kolme lähestymistapaa ovat tarjonneet työlleni kehykset, joiden yhteyteen muodostuvalle maaperälle olen voinut rakentaa kohtaamispaikan, johon virtaa materiaalia kaikista kolmesta tulokulmasta. Työni lopuksi nostan yhteenvedon tuloksina esiin erityisesti seuraavat kolme tiivistystä:

1. Hyvinvoinnin käsitteistö on kirjavaa. Käsitteet virtaavat keskellä eri alojen valuma-alueita. On mahdollista puhua sulavasti eri käsitteillä samoista asioista, mutta yhtä mahdollista on myös puhua samoilla käsitteillä eri asioista.
2. Käsitteen määrittely on tärkeää, mutta vieläkin tärkeämpää on yhteistyö ja vuorovaikutus – niiden avulla voidaan pyrkiä tuottamaan monipuolista tietopohjaa hyvinvoinnin ja kulttuurin moninaisista yhteyksistä.
3. Hyvinvointi on vahvasti kokemuksellinen ilmiö, joka linkittyy kaikkien elämään. Sille annetut kulttuuriset merkityksenannot, sisällöt ja tulkinnat eroavat toisistaan subjektiivisten näkökulmiemme kautta.

Kaiken kaikkiaan työni tuloksena totean, että hyvinvoinnin ja kulttuurin kenttä on useiden erilaisten toimijoiden jakama, ja tarvitsemme alan tietoperustaan liittyvää sanallistamistyötä, jossa on otettu huomioon hyvinvoinnin eri aspektit eri tieteenalojen ja kokemuksellisen hyvinvoinnin tuottaman laajan spektrin kautta.

6 Lopuksi – kulttuurihyvinvoinnin verkot vesille

”En ole lintu, eikä mikään verkko sido minua. Olen vapaa ihminen, minulla on riippumaton tahto, --.”

(Brontë 1968, 268.)

Tämän työn alusta asti symboli verkosta on kiehtonut minua. Kiinnostukseni lähti Edith Södergranin *Vierge Moderne* -runosta: ”Olen kaikkien ahnaitten kalojen verkko”. Luvussa 3.3.1. totesin kielen verkoksi, jonka ulkopuolelle ei voi päästä. Tarkoitin sillä, että kielen verkkojen avulla me rakennamme merkityksiä, määritelmiä ja tarinoita elämistämme, kuten myös yhteisestä maailmastamme.

Verkko kuvastaa myös ihmisten välisiä suhteita. Verkkomainen kommunikaatio koetaan usein demokraattisuudessaan hyväksi²⁰, ja jokainen tarvitsee elämässään aika ajoin muiden ihmisten apua ja erilaisia tukiverkkoja.

Opinnäytetyömatkani ollessa pian päätöksessään totean myös, että verkko sisältää aina aukkoja ja sen ulkopuolelle voi päästä, joskus jopa joutua. Linaan Julian Barnesin romaania *Flaubertin papukaija*: ”Kalaverkon voi määritellä kahdella eri tavalla, näkökulmasta riippuen. Tavallisesti sanottaisiin että se on harva lankakudos kalojen pyydystämistä varten. Mutta kuvan voisi, tekemättä suurta vahinkoa logiikalle, kääntää nurinpäin ja määritellä verkon niin kuin muuan leikkisä sanakirjan toimittaja²¹: hän sanoi että se on joukko reikiä jotka on kurottu langalla yhteen.” (Barnes 1987, 50.)

Jaa että miten symboli verkosta sitten liittyy opinnäytetyöhöni? Myös se on itsessään eräänlainen verkko – verkko käsittelemäänsä aihepiiriin, pyrkimys ja onnistuminen löytää jotakin uutta. Samalla se on kuitenkin rakenteeltaan edelleen yhtä avoin kuin alkaessani tämän työn. Ajatuksia ei ole lukittu valmiiksi eikä verkkoja ommeltu umpinaiseksi. Verkko on kudottu, on aika jatkaa matkaa eteenpäin.

²⁰ Ks. esim. Niemistö 2007, 117

²¹ Arvelin että kertoja romaanissa *Flaubertin papukaija* voisi viitata tällä Valmiiden ajatusten sanakirjaan, mutta nopealla etsinnällä en löytänyt Valmiiden ajatusten sanakirjasta viittausta verkkoon.

Ohjeita matkallani eteenpäin kulttuurihyvinvoinnin sillalla

Älä kieltäydy yhteistyöstä, jos voit sanoa kyllä.

Älä sano yhteistyökumppanille "katsotaan" vain jotta pääsisit eroon tilanteesta kun tarkoitat oikeasti ei.

Älä puhu ihmisestä kohderyhmään kuuluvana, sano Maria Sofia tai Pentti.

Älä jätä puhumatta kulttuurista, ota puheeksi taide, creative wellbeing ja kulttuurihyvinvointi.

Älä sano, jaahas, jos taiteesta aletaan kirjoittaa yhteydessä hyvinvointiin ja kulttuurihyvinvoinnista halutaan puhua, taiteen itseisarvoa ei huomioida.

Älä jätä kohtaamatta ihmistä, siinäkin tapauksessa että et tiedä mitä sanoa, hymy ja lämmin katse ovat ystävän merkki.

Älä pelkää uuden oppimista, ehkä se on juuri sitä, mitä tarvitset elämässäsi.

Älä vaikene jos sinun on puhuttava.

Älä puhu jos hiljaisuus on kaikki mitä tarvitaan, ja sanoittaa itse itsensä.

Älä, älä koskaan taita lentämään opettelevalta siipiä älä itseltäsi äläkä muilta.

Runo 2: pastissi Tommy Tabermannin runosta Ohjeita matkalle epätoivon tuolle puolen

Lähteet

Pastissien pohjatekstit:

Södergran, E. 1990. Tulevaisuuden varjo. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tabermann, T. 1976. Kaipaus. Helsinki: Weilin + Göös.

Tutkimusaineistot:

Etelä-Karjalan hyvinvointiraportti 2017–2021 ja laaja hyvinvointisuunnitelma vuosille 2021–2025. Haettu osoitteesta <https://docplayer.fi/222879532-Hyvinvointiraportti-ja-laaja-hyvinvointisuunnitelma-vuosille.html>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Pohjois-Karjala hyvinvoinnin edelläkävijäksi. Hyvinvointistrategia 2020–2025. Haettu osoitteesta <https://pohjois-karjala.fi/documents/33565/4323448/194+Pohjois-Karjala+hyvinvoinnin+edella%CC%88ka%CC%88vija%CC%88ksi.pdf/1599228a-be16-8cfa-2b22-a8621bcdd9f3?version=1.1>, linkki tarkastettu 13.7.2022.

Webropol-kyselyn (liite 1) vastaukset keväällä 2022, vastaukset opinnäytetyön tekijän hallussa.

Lähteinä käytetty:

Alasuutari, P. 1996. Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa J. Kupiainen ja E. Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 32–50.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Andersson, C. 2002. Luova mieli. Kirjoittamisen vimma ja vastus. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Barnes, J. 1987. Flaubertin papukaija. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Brontë, C. 1968. Kotiopettajattaren romaani. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Cameron, J. 2004. Kultasuoni. Matka luovuuden sydämeen. Helsinki: LIKE.

Clarke, J. 2015. Kulttuuri, kulttuurintutkimus ja hyvinvointivaltiot. Teoksessa J. Autto ja M. Nygård (toim.) Hyvinvointivaltion kulttuurintutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 42–70. Haettu osoitteesta https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61861/Hyvinvointivaltion_kulttuurintutkimus_pdfA.pdf, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Daykin, N. & Stickley, T. 2016. The role of qualitative research in arts and health. Teoksessa S. Clift, ja P.M. Camic (toim.) Oxford Textbook of Creative Arts, Health, and Wellbeing. International perspectives on practice, policy and research. Oxford: Oxford University Press. 73–81.

Fiske, J. 1992. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.

Flaubert, G. 1997. Valmiiden ajatusten sanakirja. Helsinki: Loki-Kirjat.

Godin, S. 2022. Luovuuden praktikat. Toteuta itseäsi tuotteliaasti. Helsinki: Basam Books.

Georgakopoulou, A. 2015. Small Stories Research. Methods – Analysis – Outreach. Teoksessa A. De Fina & A. Georgakopoulou (toim.). 2015. The Handbook of Narrative Analysis. Chichester: John Wiley & Sons. 255–271.

Hakala, J. T. 2014. Luova laiskuus. Anna ideoille siivet. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy.

Heikkinen, H. 2010. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Honkasalo, L. 2016. Yksin Berliinissä. Kolumni. Anna-lehti. Haettu osoitteesta <https://anna.fi/i ihmiset-ja-suhteet/kolumnit/laura-honkasalon-kolumni-yksin-berliinissa>, linkki tarkastettu 1.9.2022.

Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Huhtinen-Hildén, L. 2021. Kulttuurihyvinvointialan yhteistä ymmärrystä rakentamassa. Blogikirjoitus Metropolia ammattikorkeakoulun blogissa. Haettu osoitteesta <https://blogit.metropolia.fi/tikissa/2021/02/02/kulttuurihyvinvointialan-yhteista-ymmarrysta-rakentamassa/>, linkki tarkastettu 31.8.2022.

Hämäläinen, L. 2016. ”Ei tarvitsisi aina olla mitään suurta”: Pohjois-Savon opettajien käsityksiä kulttuurikasvatuksen mahdollisuuksista ja haasteista. Kulttuurialan AMK-opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201602262679>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Hämäläinen, L. 2021. Kulttuurihyvinvointi osana alueellisia hyvinvointikertomuksia sekä kulttuurihyvinvointisuunnitelmat Suomessa. Powerpoint-esitys Taikusydämen Internet-sivuilla. Haettu osoitteesta https://taikusydan.turkuamk.fi/uploads/2022/03/d4fea289-kysely-esittelydiat_alueelliset-hyvinvointikertomukset_kulttuuri_2021.pdf, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Katajavuori, R. 2021. Kypros. Helsinki: Tammi.

Kauppinen, T. & Kilpeläinen, K. 2020. THL:n ehdotus hyvinvointikertomuksen minimitietosisällöiksi kunnan ja alueen laajoihin hyvinvointikertomuksiin. Powerpoint-esitys THL:n Internet-sivuilla. Haettu osoitteesta https://thl.fi/documents/966696/1449811/Minimitietosisalto_kuntien_ja_maakuntien_hyvinvointikertomuksiin_2020_11_18.pdf/a457492a-7638-4bfb-00ef-fe6230a16386?t=1606901196805, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Knuuttila, S. 1996. Kaiken kattava kulttuuri? Teoksessa J. Kupiainen ja E. Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. Johdanto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 9–31.

Konkka, J. 2018. Hyvinvointi – yksi sana, monta mieltä. Teoksessa A. Mutanen, P. Houni, J. Mäntyvaara ja M. Kantola (toim.) Hyöty. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 48. Haettu

osoitteesta <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166616.pdf>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Lahtinen E., Jakonen O. & Sokka S. 2017. Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus kulttuuripolitiikassa. Tietokortti 3. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Haettu osoitteesta https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tietokortit/cupore_tietokortti_saavutettavuus.pdf, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Lilja-Viherlampi, L-M. & Rosenlöf A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167170.pdf>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Mattinen, E. 1995. Prosessikirjoittaminen. Tee kirjoittamisesta seikkailu. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.

Murumäki, S-T. 2022. Puhummeko samaa kieltä? – Väärinymmärrykset monialaisessa vuorovaikutuksessa. Blogikirjoitus Innokylän blogissa. Haettu osoitteesta <https://innokyla.fi/fi/ajankohtaista/puhummeko-samaa-kielta-vaarinymmarrukset-monialaisessa-vuorovaikutuksessa>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

Niemistö, R. 2007. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Helsinki University Press / Palmenia.

Queneau, R. 1991. Tyyliharjoituksia. Helsinki: Otava

Simpura, J. & Uusitalo, H. 2011. Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa J. Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 106–139.

Surkeiden sattumusten sarja. Pulmallinen peitetehtävä, 1. osa. 2019. 3. Kausi. Ohj. Sonnenfeld B. Esitetty 1.1.2019 Netflix.

THL. Alueellinen hyvinvointikertomus. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointikertomus>, linkki tarkastettu 2.9.2022.

THL. Hyvinvointikertomusten vähimmäistietosisältö. Haettu osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/tieto-ja-toimintamallit/hyvinvointikertomusten-vahimmaistietosisalto>, linkki tarkastettu 22.10.2022.

Tilastokeskus, kuntien avainluvut. Haettu osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html>, linkki tarkastettu 2.8.2022.

Kirjoituskuutsu

Kertomuksia kulttuurihyvinvoinnista

Kokemuksia kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksistä kerätään opinnäytetyössä – vastausaika 31.3. asti

Millaisia yhteyksiä taiteella ja kulttuurilla on elämääsi? Mistä omannäköisesi hyvä ja turvallinen arki rakentuu? Mitä hyvinvointi tarkoittaa sinulle? Miten taide ja kulttuuri vaikuttaa arjen hyvinvointiisi ja käsityksiisi hyvästä elämästä? Millaisista asioista kulttuurinen hyvinvointisi kumpuaa ja millaisia ajatuksia ja tunteita sana kulttuurihyvinvointi sinussa herättää?

Muun muassa tällaisia kysymyksiä käsitteleviä kirjoituksia haetaan parhaillaan auki olevalla tiedonkeruulla. Keruu on avoin kaikille, kaikenlaiset kirjoitukset ovat tervetulleita. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa kulttuurin kokemisesta, hyvinvoinnin ulottuvuuksista sekä erilaisista kielellisistä tavoista kuvata kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksiä. Keruun vastauksia hyödynnetään Liisa Hämäläisen Turun ammattikorkeakoulun kulttuurihyvinvoinnin YAMK-opinnäytetyössä "Hyvinvointia kertomuksissa – kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksiä alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja kirjoittajien kertomuksissa".

Toivottavasti sinulla on hetki aikaa vastata keruuseen. Osallistumisesi ja vastauksesi ovat tärkeitä, kiitos!

Voit osallistua kirjoittamalla kulttuurihyvinvoinnista 1.3. – 31.3.2022 välillä anonyymisti lomakkeen kautta. Mikäli kuitenkin haluat nimesi julkaistavan kertomuksesi yhteydessä, voit ilmoittaa sen kertomuksen yhteydessä. Tutustu myös tietosuojaselosteeseen (alla), jossa kerrotaan lisätietoja osallistumisesta opinnäytetyöhön. Huomioi, että vastausta ei voi tallentaa välissä tarkoituksena jatkaa sen täyttämistä myöhemmin. Halutessasi voit kirjoittaa tekstisi ensin tekstinkäsittelyohjelmalla ja kopioida sen sitten allaolevaan vastauskenttään.

Tietosuoja: Vastaamalla tähän keruuseen annat luvan käyttää kirjoitustasi kulttuurihyvinvoinnin opinnäytetyössä. Aineistoa käytetään hyvät tieteelliset käytännöt huomioiden. Osallistumisesi opinnäytetyöhön on vapaaehtoista. Jos haluat vastaamisen jälkeen tutkimusaikana peruuttaa osallistumisesi opinnäytetyöhön, voit lähettää sähköpostia allaolevaan sähköpostiosoitteeseen ja ilmoittaa haluavasi peruuttaa osallistumisesi.

Lisätietoja opinnäytetyöstä: Liisa Hämäläinen

Kerro minulle kertomus kulttuurihyvinvoinnista, juuri sellainen kuin haluat.
